

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIGSWETENSCHAP.
1872—1873.

Verslag der bijeenkomst van den 20sten December 1872.

De VOORZITTER deelt mede dat het Bestuur tot Onder-Voorzitter heeft gekozen den heer Stieltjes.

De VOORZITTER: Volgens het convocatie-biljet is allereerst aan de orde het verkiezen van een lid van het Bestuur. De heer Kromhout, in de vorige vergadering gekozen, heeft zich in de onmogelijkheid gezien, uithoofde van vele bezigheden, die betrekking aan te nemen. Hij betuigde zijn bijzonder leedwezen, dat die bezigheden hem verhinderen als lid van het Bestuur op te treden.

Tot stemopnemers worden benoemd de heeren Veere en Duicker.

De uitslag der eerste vrije stemming, waaraan 37 leden deelnemen, is, dat bekomen: de heeren Doorman 15, Godon 7, Boellaard 4, B. Mulert 3, de Pinto en Schneider ieder 2 stemmen en de heer Lutz 1 stem, terwijl 3 blanco-briefjes in de bus zijn gevonden.

Daar niemand de volstreekte meerderheid bekomen heeft, heeft eene tweede vrije stemming plaats, waaraan door 45 leden wordt deelgenomen. De uitslag is, dat bekomen: de heeren Doorman 26, Godon 8, Boellaard, B. Mulert en Sluiter ieder 2 stemmen en de heeren Lutz, Schneider, de Ranitz en van Daalen ieder 1 stem, terwijl 1 blanco-briefje in de bus is gevonden.

De heer DOORMAN, tot lid van het Bestuur gekozen, verklaart die betrekking aan te nemen, en neemt als lid van het Bestuur plaats.

De VOORZITTER. Het tweede punt dat aan de orde is, is van geldelijken aard. Het is bekend dat de Commissie, belast met het nazien van de rekening over 1871—1872, de aanmerking heeft gemaakt dat het wenschelijk zou zijn, den Penningmeester en den Secretaris eene retributie toe te kennen voor de vele en tijdroovende bezigheden, die zij zich in het belang van het Genootschap getroosten. Het Bestuur erkent de gegrondheid van dien wensch, maar het is tevens van oordeel, dat het door de bepalingen van het reglement niet gemachtigd is zelf die retributie toe te kennen. Het reglement verbiedt het wel niet, maar ook geene enkele bepaling van het reglement geeft het daartoe de macht. Bij dien twijfel heeft het Bestuur het raadzaam geoordeeld, aan de Vergadering de machtiging te verzoeken, aan den Secretaris en aan den Penningmeester ieder eene jaarlijksche retributie van *f* 150 toe te kennen.

De Vergadering keurt bij acclamatie dit voorstel goed, en de Voorzitter dankt, namens het Bestuur, voor het betoonde vertrouwen.

De VOORZITTER. In de volgende aflevering zal gevoegd worden de naamlijst der leden. De leden worden uitgenoodigd die te willen nagaan, en wanneer zij fouten ontdekken in namen of plaatsen, daarvan opgave te willen doen aan den Secretaris of aan den Penningmeester.

De heer W. L. DE PETIT ontvangt thans het woord, om te spreken over de oefening en vechtwijze der hedendaagsche infanterie.

Mijne Heeren!

Toen ik namens het geacht Bestuur dezer Vereeniging werd uitgenoodigd, mij met eene spreekbeurt te willen belasten, was ik door dat vlelend bewijs van vertrouwen niet weinig verrast. Ik

had mij nimmer voorgesteld in uw midden als spreker te durven optreden. Lette ik dan ook alleen op de van zaakkennis en technische wetenschap getuigende verhandelingen, die uit deze Vereenreeds in het leven traden, dan stellig zou ik mijne zwakke pogingen daarnevens niet ten beste durven geven. Heb ik echter het gronddenkenbeeld, dat de Vereeniging in het leven riep, goed opgevat, dan is hier de plaats, waar het bespreken van militaire onderwerpen, al zijn ze niet geheel nieuw, al dragen ze niet dien stempel van grondige kennis en wetenschap, die de meeste der hier gehouden redevoeringen kenmerkt, een welwillend en belangstellend gehoor vindt. Dit heeft mij doen besluiten uwe aandacht in te roepen omtrent een punt, zeker van actueel belang, „de oefening en de vechtwijze der hedendaagsche infanterie.”

„Gelijk nieuwe wapens eene nieuwe tactiek vereischen, zoo maakt deze eene nieuwe school noodzakelijk”, is de aanhef van een in het Oest. Milit. Zeitschrift voorkomend artikel van den Beierschen kapitein von Hoffmann, een van deszelfs meest gevierde schrijvers. Zulke woorden brengen tot nadenken. Nieuwe tactiek is een gevaarlijk woord voor den oppervlakkigen beschouwer, en het is daarom dat wij ons hebben voorgesteld, dat nieuwe van meer nabij te beschouwen.

De krijgsvoorring wordt beheerscht door enkele grondbeginselen, die onafhankelijk van veranderingen in de strijdmiddelen, door alle tijden heen hunne rechten zullen doen gelden, en wier miskenning nimmer straffeloos geschiedt. Zoo zullen bijv. wel ten allen tijde, bij de grootste vesting als bij de eenvoudigste boerenhofstede of dorpsrand, de uitspringende punten de zwakste, de inspringende de sterkste zijn, omdat in de laatste de krachten der wapenen vercenigd worden, die zich in de eerste verspreiden. Zoo is de overigens beste vesting even moeielijk te verdedigen als het kleinste dorp, indien ze door omliggende hoogten worden beheerscht. Een dorp, een bosch met slechte verbindingen tusschen de verschillende deelen, laat evenmin goede samenhangende verdediging toe, als de vesting met gebrekkige communicatiën, en eene stelling op het terrein, hoe gunstig overigens ook, maar die geen krachtig offensief optreden toelaat, gelijk het bruggenhoofd of de centraal-stelling, waar ruime débouchés tusschen de forten

ontbreken. Zoo zal wel altijd een terugtochtsweg achter een vleugel ongunstig liggen, even goed bij de opstelling van een enkel bataljon, als bij den terugtocht van een geheel leger van zijne grenzen naar zijn toevluchtsoord. Zoo zal men wel met vuurwapenen alleen nimmer groote beslissing kunnen verkrijgen, want al bleef van de tegenpartij zoo te zeggen slechts één man over, dan nog zou men uit zijne stellingen moeten opbreken om dien te verdrijven.

Immuabel dus als natuurwetten, als wiskunstige lijnen en hoeken, zijn, helaas, die eenvoudige grondbeginselen door het meer samengestelde der strijdmiddelen somwijlen moeielijk te herkennen. Overdreven waarde toegekend aan veranderingen in de techniek, doet ze dikwerf over het hoofd zien, verandert soms de beste toepassingen in misbruiken, die dan, maar te laat, de geschonden beginselen in hunne volle naaktheid weder doen te voorschijn treden.

Is het overdrijven van de beteekenis, die men aan verbeterde strijdmiddelen moet toekennen, gevaarlijk, het wordt zulks vooral dáár, waar het troepenleiding, oefening, reglementen geldt, want het kwaad dáár gesticht, schiet wortelen, die niet zoo eensklaps uit te roeien zijn. Wat hiervan de gevolgen zijn, leert de geschiedenis der laatste jaren vooral. Toen, na den oorlog van 1859, de Oostenrijkers de voordeelen, door de Franschen behaald, aan het overal offensief optreden dezer laatsten toeschreven, veranderde de geest hunner oefeningen en reglementen in die mate, dat men van lieverlede in een ander uiterste verviel. Vroeger te veel defensief, was hunne vechtwijze in 1866 schier eene aaneenschakeling van aanvallen, die, zoo als zij ze van de Franschen hadden overgenomen, onoordeelkundig waren in den strijd tegen de betere vuurwapenen der Pruisen. Eenmaal tegenover den vijand, was het te laat daarvan af te stappen. Wat men den troepen, van afaanvoerdere tot de geringsten toe, in vreedetijd dagelijks heeft ingeprent, is op het slagveld zoo maar niet met één signaal of kommando te veranderen. Na 1866 ziet men in alle legers, ten gevolge van de neêrlagen der Oostenrijkers, eene overdreven en voor het oogenblik alles achterstellende waarde aan de vuurwapens hechten. Het is, alsof in de toekomst voor het succèss niet anders dan het beste geweer zal noodig zijn; aan aanvallen geloofden de

meesten niet meer, en onder dien indruk wordt nu overal naar het reglement gegrepen. Ja, zelfs in lauden, waar sinds eeuwen het aanvallend gevecht als in het volkskarakter lag ingeschapen, in Frankrijk, ziet men de beoefening van den aanval op den achtergrond schuiven, en alle aandacht op het vuurgevecht alléén gevestigd. De toepassing van kunstmatige dekkingsmiddelen, tranchées-abris, zulk eene goede zaak als ze met oordeel wordt toegepast, wordt overdreven. In stede van in het vuurgevecht nooit meer dan eene krachtige voorbereiding te zien; vergetende dat men ten slotte toch uit de eigen stellingen naar die des vijands moet oprukken om de gevolgen daarvan te plukken, sluit men zich ten laatste in zijne stellingen op. Zoo komt men, door overdrijving van een goed denkbeeld, op den Chineeschen muur terug. Wat voor de Franschen daarvan de gevolgen waren, weet ieder, en toen hun de oogen opengingen, was het ook hier te lant; het kwaad had te diepe wortelen geschoten.

Thans heeft zeker de laatste oorlog den staf gebroken over de zuiver defensieve gevechten. Maar zal men niet wederom in een ander uiterste vervallen; wil men zich de lessen, door anderen zoo duur betaald, ten nutte maken, zoo volge men niet overijld en zonder onderzoek. Men houde de gezonde beginselen in het oog, en bedenke vooral in hoeverre men, bij het lezen van het voorgevallene, met uitzondering of regel te doen heeft. Van een geïsoleerd geval tot den regel te besluiten, is een van die sophismen, waarin men juist in de tactiek zoo licht vervalt.

Het is hierom, het is dewijl men de meest uiteenloopende meeningen hoort omtrent de wijzigingen, die de jongste oorlog in de vechtwijze der wapeneu zou hebben gebracht, dat wij het niet van belang ontbloot hebben geacht uwe aandacht op dit punt te vestigen, te trachten schijn van waarheid te herkennen. En al leidt dit onderzoek nu ook al niet tot de eenige apodictische waarheid, het kan in ieder geval de klippen beter doen ontdekken, waarop ondoordachte navolging kan doen schipbreuk lijden. Wij stellen ons daarom voor, achterevolgens van de *indeeling* en het *gebruik* der infanterie die punten te bespreken, die met de grondbeginselen in innig verband staan.

Tot dusverre was in alle legers het bataljon de *tactische een-*

heid. Er zijn er, die thans de kompagnie dien naam geven; ja, het in hunne beschouwingen over de tactiek als eene stelling neêrschrijven, die geene toelichting behoeft. Schijnbaar doet de naam er niet veel toe. De tactiek heeft zooveel namen, die op verschillende plaatsen soms eene andere beteekenis hebben, en waar dat verschil tot het wezen der zaak niets afdoet. Hier intusschen is dat niet het geval. Wat het bataljon is bij de legers, is de meter in een matenstelsel. Van dien grondslag is alles uitgegaan. Hier zij mij eene kleine uitweiding veroorloofd, die stellig de mannen van het metier niet noodig hadden, maar wellicht welkom is aan met details minder ingewijden, wien het soms omtrent de beteekenis van vele tactische uitdrukkingen moet schemeren, bij de begripsverwarring die men daarbij ontmoet.

Om de bevelvoering mogelijk te maken, splitst men de legers in onderdeelen, die naar gelang der grootte den naam van legerkorpsen, divisiën dragen. Zoodanige divisiën, meer bijzonder infanterie of armée-divisiën genaamd, bestaan uit de vereeniging van eenige, 8 & 10 bataljons, infanterie, waaraan eenige cavalerie en artillerie is toegevoegd. De toevoeging dier wapens geschiedt, dewijl eene zoodanige massa van infanterie, om zoo te zeggen, zonder die wapens niet bestaan kan. Hield men die andere wapens in hun geheel vereenigd, dan ware zoo min in het gevecht als op het oorlogstooneel mogelijk, de infanterie op ieder oogenblik tijdig daarvan te voorzien. Verdeelde men daarentegen de cavalerie en artillerie geheel over de infanterie, dan werd zeker daardoor de afzonderlijke divisie zelfstandiger, maar op beslissende oogenblikken van den veldslag zou men dan op eenig punt, aan den eenen vleugel bijv., behoefte kunnen hebben aan veel meer cavalerie en artillerie dan de divisiën bezaten, terwijl men die wapens op dat oogenblik elders missen kan. Men kiest daarom den middenweg; geeft de divisie zooveel artillerie en cavalerie, dat ze in de eerste behoefte kunnen voorzien, en houdt de rest bijeen, gedeeltelijk tot eene reserve, die ter onmiddellijke beschikking des aanvoerders blijft, gedeeltelijk tot de eene of andere bijzondere verrichting; de cavalerie bijv. om op groote schaal waarnemings- en veiligheidsdienst te verrichten.

De aldus gevormde infanterie-divisiën nu zijn, wat men noemt

de *strategische eenheden* der legers. Zij zijn als het ware de schijven, die op het groote schaakbord verschoven worden. Zijn de legers zeer talrijk, dan voegt men zoodanige divisiën tot legerkorpsen te zamen, wijl anders de opperste leiding zich nog direct over te veel hoofden verdeelen moet; de aanvoerder, zoo te zeggen, nog te veel teugels in handen moet houden. Het eene legerkorps telt dan wel eens meer divisiën dan het andere, doch behoudens kleine afwijkingen is de samenstelling der divisiën over het geheele leger dezelfde. Ten einde ze meer zelfstandigheid te geven, ziet men ze in de groote legers tegenwoordig toegerust met pionnier-afdeelingen, een gedeelte ponton-trein, veld-telegraaf, lazareth en andere accessoiren. Het is alzoo een raderwerk, waarvan de verschillende raderen de wapens zijn, en reeds hieruit zal een ieder begrijpen, dat al zijn die raderen op zich zelven ook nog zoo goed, men niet tot het uitbreken des oorlogs moet wachten om ze in elkander te doen grijpen, maar dat men zich in vreedestijd van de verzekerde samenwerking moet overtuigen.

Door *tactische eenheid* echter bij de infanterie, heeft men te verstaan de kleinste afdeeling, die in staat is een zelfstandig gevecht van eenige beteekenis te leveren. Dat wil niet zeggen zelfstandig op te treden, geïsoleerd op eenig punt van het oorlogstoonel, maar op het gevechtsterrein voor eenige oogenblikken aan eigen strijdkrachten overgelaten. En hierin juist moet men, mijns inziens, het bewijs zoeken, dat het bataljon, en niet de kompagnie tactische eenheid is en blijven moet.

Ieder gevecht toch, van de kleine ontmoeting tot den grooten veldslag, splitst zich geheel natuurlijk in de volgende momenten:

Eene *inleiding*, want aanvankelijk kent men 's vijands sterkte, oogmerken, de zwakke punten zijner stelling nog niet; die moet men door inleidend gevecht opsporen.

Een *vuurgevecht*, waardoor men elkander wederzijds verliezen tracht toe te brengen, die dan door

de *beslissing*, eene krachtig offensieve beweging in het 3^e moment worden gevolgd.

Wil dus eene infanterie-afdeeling werkelijk in staat zijn een zelfstandig gevecht te leveren, zoo moet ze zich in deelen kunnen splitsen, welke aan die verschillende momenten beantwoorden. Dat

juist kan het bataljon; de kompagnie kan dat niet. Een bataljon dat zich in zijne kompagnieën splitst, kan de inleiding bijv. met ééne daarvan uitvoeren. Voor eene krachtige vuuruitwerking is intusschen versterking van dat inleidend vuur noodig; daarvoor kan het een of twee andere kompagnieën doen optreden, terwijl voor de beslissing dan nog eene versche afdeeling van één of twee kompagnieën overblijft. Het is op grond hiervan, dat wij aan eene indeeling in 5 kompagnieën de voorkeur geven boven eene in 4 — een punt dat ook in den laatsten tijd weder tersprake kwam — omdat men in het eerste geval, zonder een der hierbedoelde momenten onvervuld te laten, nog eene afdeeling bestemmen kan voor bijzondere verrichtingen, omtrekkingen enz.

De kompagnie is niet in staat om aan die momenten te beantwoorden, niet zoozeer nog ten gevolge harer numerieke zwakte, maar dewijl ze geene splitsing gedooft, die afdeelingen van genoegzame beteekenis geeft, om die perioden naar eisch te vervullen.

Nu is het waar, dat in de laatste oorlogen de tactische eenheid, het bataljon, zich meer dan ooit in zijne verschillende kompagnieën heeft opgelost; dat meer dan voorheen, vooral bij localiteits-gevechten, enkele kompagnieën van het bataljons-verband losgeraakten; wij schrijven aan het meer optreden met gescheiden kompagnieën toe, dat sommigen dit onderdeel als gevechtseenheid zijn gaan beschouwen; doch wij vermeenen door de hierboven gedane ontleding van wat een zelfstandig gevecht is, te hebben aangetoond, dat wij hier al dadelijk tegenover een dier dwaalbegrippen staan, die het gevolg zijn van oppervlakkige beschouwing. In de Duitsche reglementen, voorschriften en jongste tactiekboeken, wordt dan ook nog altijd het bataljon „tactische Einheit,” de kompagnie „Grundabtheilung” genoemd.

„Denn mit Griesheim (de van wege het Pruis. Dep. van Oorlog voorgeschrevene tactische handleiding) bin ich der Ansicht, dass die Taktische Einheit, auch heute durch das Bataillon und nicht durch die Kompagnie dargestellt werde,” zegt de kapitein von Hoffman in het laatste nummer van het Oester. Mil. Zeitschrift.

En dat nu door de steenen te willen veranderen, waarmede de divisieën zijn opgebouwd; dat door het willekeurig overbrengen van de beteekenis van tactische eenheid de maatstaf niet alleen wordt

weggenomen, waarna de andere wapens berekend zijn, maar tevens daardoor aan de vechtwijze der infanterie een geheel ander karakter toegekend, zal, hopen wij, uit de beschouwing van de gevechtsvormen van dat wapen duidelijk worden.

Wij vermeenen geen beteren weg daartoe te kunnen inslaan, dan van nabij te onderzoeken de wijzen, waarop tot dusverre het enkele bataljon in het gevecht optrad, welke vormen het daartoe kon aanwenden. Dit leidt tot een juist begrip van de beteekenis, die men aan kompagnies-kolonnen moet toekennen, en dit in verband gebracht met dien zoogenaamden zwermvorm der Duitschers, voert ons wellicht tot eene juiste waardeering ook van dezen laatsten gevechtsvorm.

Om daarbij niet geheel in het onbepaalde te blijven; den hollen volzin van terrein en omstandigheden te vermijden — *hol*, zoo lang men dat terrein en die omstandigheden niet preciseert — stellen wij u voor een blik te slaan op de figuratieve schetsen, waarvan de enkele lijnen, vertrouwen wij, het onderwerp voldoende zullen toelichten.

Een verdedigend bataljon kiest zich op het terrein eene stelling, die liefst eene bepaalde frontlijn aanbiedt, als het ware de demarcatie vormende tusschen eigen en vijandelijk terrein. De vorm, waarin het zich zal plaatsen, hangt er nu vooral van af, of tusschen die frontlijn en het inwendige der positie goede verbindingen zijn, die een snel oprukken naar de bedreigde punten veroorloven of niet. In de figuren A, B, C en D is dit bijv. het geval. In A is de frontlijn eene beek met bepaalde overgangspunten; in B, eene hoogte met steile en daarnevens flauwere hellingen; in C, een dorp met twee hoofdingangen naar 's vijands zijde; in D, een bosch waardoor twee hoofdwegen. Welnu, even als men bij het bezetten eener kleine verdedigingslijn, kleine rivier aan de grenzen bijv., zijn leger niet over die overgangspunten versnipperd, dewijl dan op ieder punt de aanvaller met overmacht zou kunnen doorbreken en daarmee ook de gescheiden deelen afsnijden, maar daarentegen eene meer of min centrale positie achter de verschillende overgangspunten neemt, en die ieder slechts zoo sterk bezet als noodig is om stand te houden tot dat de verdedigende hoofdmacht op het bedreigde punt is aangekomen, evenzoo handelt in

die gevallen het verdedigend bataljon. In A bezet het bijv. met ééne kompagnie ieder der overgangspunten, en is door de goede verbindingen met de frontlijn in staat, om zijne als reserve bewaarde twee kompagniën, die het zoo mogelijk aan oog en vuur onttrokken heeft, te rechter tijd op het bedreigde punt te doen ingrijpen. Het is waar, de aanvaller kan met tirailleurs, ja wellicht met kleine afdeelingen, de frontlijn op andere punten overschrijden; maar eene kolonne, die haren weg vervolgen moet, heeft hoofdaccesen noodig. — Evenzoo bij de hoogte in fig. B. Enkele manschappen kunnen misschien de steile helling beklimmen; waar een doortocht voor kolonnes, cavalerie, artillerie enz. moet geforceerd worden, heeft men de wegen of flauwere hellingen noodig. Hetzelfde is bij het dorp in C en bij het bosch in D het geval. In deze vier gevallen zal dus de aanval op een der overgangspunten geschieden.

Bij het bosch in E echter bestaan die goede verbindingen niet; er zijn daar geen bepaalde toegangspunten. Het zou, al ware er plaats voor eene reserve, den verdediger niet mogelijk zijn, daarmee tijdig op ieder punt in den boschrand aan te komen.

Het dorp F verkeert in hetzelfde geval. In de twee laatste toestanden komt het er bij den verdediger minder op aan om eene krachtige reserve op één punt aan te wenden, dan wel om overal spoedig eenige ondersteuning te hebben. De opstelling van het verdedigend bataljon zal dus in de twee laatste gevallen eene andere zijn. Het zal zijne reserve wel over de verschillende punten der frontlijn moeten verdeelen, want vele kleine bij tijds, is hier beter dan eene groote, die vermoedelijk te laat komt, en toch in de frontlijn niet krachtig kan optreden.

Beschouwen wij nu de formatiën, die het aanvallend bataljon in de verschillende toestanden kan aanwenden. In de tactiekboeken, in de reglementen — in de Duitsche zoo goed als in de onze — vindt men aangegeven, dat het aanvallend bataljon zich kan bevinden in *linie*, in *kolonne* en in *kompagnies-kolonnen*.

Om na te gaan welke formatie in de gevallen A, B, C en D wel het doelmatigst zou wezen, moeten we ons de momenten van het gevecht weer voor den geest halen. Voor het 1e moment, de *inleiding*, is wellicht ééne, twee kompagniën zeker voldoende. —

Wanneer de aanvaller de zwakste of meest wenschelijk te overschrijden punten der frontlijn zal hebben ontdekt, moet in een 2e moment door versterking van vuur de beslissing worden voorbereid. Aan die twee eerste perioden kan het bataljon in iedere formatie, door het uitzenden zijner tirailleurs, beantwoorden. Maar zien wij nu of die vormen zich ook evengoed aan het 3^e moment eigenen. — Voor de beslissing namelijk, moet de aanvaller zijne krachten tegen het gewilde overgangspunt doen werken; hij moet uit zijne stellingen voorwaarts rukken. — Voldoen alle vormen aan dien eisch evenzeer?

In de 1^e plaats de *linie-formatie*. Eene of twee kompagniën zijn voor de beide eerste momenten bestemd geweest; is nu de linie een goede aanvalsvorm voor de drie overigen kompagniën? In de meeste gevallen kan men hierop wel beslissend „neen,” antwoorden. — Ze is eene slechte bewegingsvorm; op eenigszins ongelijk terrein, zal ze slecht geordend aan den vijand komen; ze kan bij haren opmarsch niet van alle plooiën des terreins gebruik maken om zich te dekken en biedt eene groote schijf.

Maar de formatie in kompagnies-kolonnen dan? Ja, het hangt er maar van af hoe men die opvat. — Brengt men alle kompagniën gelijktijdig vooruit, dan lijden ze ook dadelijk deerlijke verliezen. Ze zullen spoedig zoo opgelost zijn, dat stellig geen harer in staat kan worden geacht, een krachtigen aanval op een overgangspunt te doen, waar ze trouwens met minderheid tegenover de oprukkende versche reserve der verdedigers aankomen zou, het omgekeerde van wat de aanvaller beoogt. Om hiertoe eene eenigszins beduidende massa aan te wenden, zou men die dus eerst door een samentrekken van kompagniën moeten vormen. — Maar, daargelaten nog het moeilijke de afdeelingen uit het vuur te halen, dan gaat ook hoogst waarschijnlijk het gunstige oogenblik voorbij, want de verdediger die samentrekking bespeurende, zal wel begrijpen wat daarvan het doel is, zijne reserve gereed houden en de ontstane weifeling in zijne voorste linie herstellen. De verschillende afdeelingen zonder voorafgaande samentrekking gelijktijdig tegen het punt doen oprukken dan? Hoogst waarschijnlijk komen ze dan niet gelijktijdig aan, en worden de eene voor, de andere na, afgeslagen. Enkelen uwer vinden die handeling mis-

schien zoo onoordeelkundig, dat zij het bespreken niet waard was, en toch, hoe dikwerf hoort men niet als hoofdvoordeel der kompagnies-kolonnenformatie opnoemen: „dat men daarmede zulk een uitgebreid front beslaat.” Neen, in de diepte der opstelling moet men het groote voordeel zoeken; men brengt niet alles tegelijk aan den vijand en bespaart dus versche krachten.

Is eene zoodanig breede opstelling der kompagnies-kolonnen hier weinig doeltreffend te achten, ook de opstelling in twee liniën, maar die ieder uit gescheiden kolonnen bestaan, is hier weinig aan het terrein geëigend. Immers voor het 3^e moment, het forceeren van een bepaald punt, is nog altijd noodig: eerst eene parallelle beweging in de stelling tot samentrekken, daarna pas oprukken. Tijdverlies dus, en daarmede verlies van het gunstige oogenblik.

Neen, bij bepaald aangewezen toegangen, zooals bij A, B, C en D, moet men eene voldoende sterke massa gereed houden onmiddellijk in de hand des aanvoerders, die het geheel overziet en die dus daarmede op ieder oogenblik van zwakte, dat zich in de vijandelijke frontlijn teekent, zonder aarzelen op het gewilde punt kan ingrijpen. Het beste is dus in die toestanden ééne of twee kompagniën voor inleiding en vuurgevecht, en de overige vereenigd, zoo mogelijk buiten het directe vuur, om daarmede de beslissing aan te brengen. In „*Campe's Ausbildung für das Gefecht*,” een werk dat bij het Deutsche officierscorps, als de uitdrukking hunner tegenwoordige vechtwijze, hoog staat aangeschreven, vinden wij dan ook: „dasz jedenfalls die Formationen, welche zwei Kompagniën geschlossen in der Hand des Führers lassen, während die beiden anderen für Einleitung und Vorbereitendes Feuergefecht aus einander gezogen sind, allen anderen vorzuziehen sind, *wie es auch nunmehr reglementsmässig vorgeschrieben ist.*”

Doch wat is dit eigenlijk anders dan eene aanvalskolonne met ééne of twee dekkende kompagniën voor het front? Wat nu verder de verspreide kompagniën doen kunnen om den aanval te ondersteunen; of zij dit enkel doen, door hunne vuren op het aanvalspunt te concentreeren, zal afhangen van de min of meer gunstige positie die zij innemen, of van de meerdere of mindere moeilijkheid die ze ondervinden om op andere punten de frontlijn

te passeeren. Behoort het bataljon tot eene eerste linie, die door achterwaartsche bataljons onmiddelijk wordt ondersteund, dan kan in zooverre de toestand veranderen; dat dikwerf de beslissing aan het optreden dezer laatsten kan worden overgelaten.

In de gevallen E en F daarentegen zijn de toestanden anders, en evenmin als de verdediger, bijv. bij E, in den boschrand van eene groote reserve kan gebruik maken, evenmin kan dáár de aanvaller met sterke geslotene afdeelingen doorbreken. Hetzelfde bij het dorp in fig. F, dat geene bepaalde uitgangen naar 's vijands zijde heeft. Dáár komt het er maar op aan, vasten voet te krijgen op verschillende punten der frontlijn. Eens in den boschrand met tirailleurs genesteld, geniet men dezelfde voordeelen van het dekkende terrein als de tegenpartij. Eveneens in de omheiningen van het dorp F. — In die twee gevallen zal dus zelfs het enkele bataljon zich wellicht geheel in kompagnies-kolonnen oplossen.

Wij hebben ons eenigszins uitvoerig bezig gehouden met eene vergelijking dezer beide toestanden, ten einde het verschil daartusschen duidelijk te doen uitkomen. Dit was noodig om voor ons verder betoog een goed uitgangspunt te hebben; een groote waarborg tegen dwaling of verkeerde gevolgtrekking. — Immers, leest men nu bij een veldslag van een plaatselijk gevecht, waarin de aanval geheel geschiedde in verspreide orde, dan ga men eerst na, of men met den 1^{en} of den 2^{en} toestand te rekenen heeft. De 2^e toch leidt al zeer licht tot verspreide aanvallen, die daarbij geen nieuwigheid, maar natuurlijk gevolg van locale gesteldheid zijn.

Het is hier de plaats, om te wijzen op het verschil van opvatting, dat tegenwoordig omtrent de aanwending van kompagnies-kolonnen bestaat. Sommigen willen de kompagniën als het ware geheel los maken van het bataljons-verband en, zooals ik straks zeide, ze als tactische eenheden doen optreden. Het zij ons veroorloofd, hier het oordeel aan te halen van Rüstow, die in 1868 schreef:

„Er bestaan twee opvattingen omtrent het gebruik van kompagnies-kolonnen. Volgens de eene worden de enkele kompagniën als tactische eenheden beschouwd; volgens de andere is de for-

matie in kompagnies-kolonnen slechts *een vorm voor het bataljon*, waardoor het gemakkelijk wordt, de voor den tirailleurdienst bestemde manschappen gelijkelijk te verdeelen; gedeelten van het bataljon tot op het beslissende oogenblik uit het vuur te houden. — De eerste opvatting is onder alle omstandigheden te verwerpen. — De tweede is de alleen oordeelkundige."

Wij gelooven dat, wat Rüstow na '66 schreef, nog waarheid is. De kompagnies-kolonneformatie is een vorm, die aan de afzonderlijke kompagniën meer vrijheid geeft, meer gelegenheid om van het terrein te profiteeren; maar het moet een vorm van het bataljon blijven. De bataljons-kommandant kan de draden, waarmede de verschillende kompagniën in zijne hand verbonden zijn, vieren; geen dier kompagniën mag dien draad doorknippen. In plaats van den éénen aanvoerder in het zelfstandig gevecht, moeten er geen vijf treden. Ze moeten niet trachten voordeelen te behalen, die het verband met andere kompagniën verbreken kunnen; geen zelfstandig gevecht willen leveren, waarvoor zij te zwak zijn; eene fout waarin, naar mijne bescheiden meening, men bij onze oefeningen wel eens vervalt, en waartegen de meeste Duitsche schrijvers, na dezen oorlog zoowel als na dien van '66, met ernst waarschuwen. „Der Kompagnie-chef bleibt ausschliesslich dafür verantwortlich, dass seine Kompagnie stets als ein Theil des Bataillons zur Verwendung komme, und demnach wird diese nicht auf eigene Faust batailliren," zegt in het door ons nagehaald artikel de kapitein v. Hoffmann.

In eene beoordeeling van het nieuwe Italiaansche reglement, voorkomende in het Oostenr. Milit. Tijdschrift, wordt gezegd omtrent de intervallen tusschen de kompagnies-kolonnen, dat voor die intervallen „ganz richtig" het reglement bepaalt, dat zij niet mogen leiden tot een „manövriren auf eigene Faust;" dat de kompagniën niet zoover uit elkander mogen gaan, dat ze zich naar de leiding van den bataljons-kommandant onttrekken.

Aan den anderen kant moet ook de bataljons-aanvoerder, aan de verspreide kompagniën niet alle vrijheid ontnemen. Hij geeft bijv. wel aan, welke hofstede, welk bosch deze of gene kompagnie zal bezetten; het oogenblik, waarop eene andere tegen een dorpsingang moet oprukken; maar niet hij, wél de kompagnies-

kommandant moet weten en bepalen, hoe die terreinvoorwerpen door zijne kompagnie bezet, in welken vorm vooruitgerukt wordt. Hij moet daartoe den noodigen tact, het meesterschap over zijne kompagnie hebben, de beste vormen weten te kiezen en zooveel mogelijk van de wapens zijner kompagnie partij trekken. Doch tevens moet hij zorgen, dat zijne kompagnie in de hand des bataljons-aanvoerders blijve. Want even als de bataljons de schijven zijn, die de brigade-aanvoerder beweegt, zonder daarom iedere handeling in ieder bataljon zelf te bevelen, zoo zijn de kompagniën de schijven, die door den bataljons-aanvoerder bewogen worden.

Is dit de waarlijk gezonde opvatting van het gebruik der kompagnies-kolonnen, dan moet ook bij de oefeningen dat beginsel met alle kracht worden vastgehouden, wil men van lieverlede niet het andere zien te voorschijn treden. Dat dit in bedekte terreinen moeielijk wordt en dáár het bataljonsverband, helaas, soms al te zeer wordt verbroken, bewijzen de volgende incidenten uit den slag van Sadowa.

De divisie Fransceky, de 7^e van het 1^e Pruisische leger, had vasten voet gevat op den linkeroever van de Bistritz en zich in een bosch, het Swipwald, genesteld. Tegen elf ure deden de Oostenrijkers eene offensieve beweging tegen het midden der divisie en scheidden de deelen van elkander. Bij de Pruisen waren alle afdelingen in het bosch doorengemengd, tengevolge van gebrek aan eenheid in de aanvoering, en werkelijk, zooals reeds meermalen was voorgekomen, waren de Pruisen, in de grootste wanorde opgelost, niet in staat, den *in massa* goed uitgevoerden krachtigen aanval tegen hun centrum het hoofd te bieden. De divisie Fransceky werd, ondanks het naaldgeweer, teruggedreven.

„Ceci n'aurait pas eu lieu,” — zegt de schrijver van een in den Spectateur Militaire voorkomend artikel over de tactiek der drie wapens, „si les chefs de bataillon prussiens avaient eu davantage leurs troupes dans la main.” Dezelfde veldslag levert meer voorbeelden van de groote oplossing der Pruisische troepen.

Zoo werd o. a. het dorp Rosberitz, gelegen achter het midden der positie van Chlum, door de Pruisen veroverd en met 3 bataljons bezet, terwijl bovendien andere Pruisische detachementen, er gezamenlijke sterkte van 1200 man met 2 batterijen, geëchel-

neerd stonden langs den noordelijken rand van het dorp, achter het débouché. Ten einde het dorp te hernemen, rukten de Oostenrijksche brigaden Jonack en Rozenzweig van het 6e korps, concentrisch tegen de punt van het dorp op. „Le village fut enlevé en un clin d'oeil” zegt de bovenbedoelde schrijver, ondanks het hevige vuur der Pruisische infanterie. Door de groote oplossing in kompagnies-kolonnen, geschiedde hun terugtocht in de grootste wanorde.

Eerst in een naast de hoogte van Chlum gelegen ravijn, nam genoeg een kwartier-uurs verder, gelukte het aan de inspanning der officieren den troep uit elkaar te halen en nieuwe positie te nemen. Na het hernemen van Rosberitz, trachtten de Oostenrijkers uit het noordelijk gedeelte van het dorp te deboucheeren. De Pruisen, na de orde in hunne troepen hersteld te hebben, wachtten den vijand af. Dit ziende, begrepen de Oostenrijksche aanvoerders dat het noodig was, de tegenpartij eerst door vuren aan het wankelen te brengen. Na een krachtig vuur werd de aanval geblazen, en met muziek in het centrum, rukten de Oostenrijksche kolonnen, ondanks hevig vuur, door en werd de Pruisische infanterie „*tambour battant*” tot Chlum teruggedreven. Slechts het flankvuur van twee Pruisische batterijen, waarvan de eene op 100 pas met kartetsen de kolonnen teisterde, dwong deze aanvallende beweging te staken en stelling te hernemen op den noordelijken rand van Rosberitz.

De gevolgtrekking, die de Fransche schrijver uit beide episoden maakt, zijn eene staving van ons gevoelen omtrent de kompagnies-kolonnen als tactische eenheden beschouwd. „Pour tout lecteur un peu assidu, la triste expérience de la division Fransecky condamne la colonne-de-compagnie comme unité de combat” en iets verder: „Ce que nous conserverons toujours présent à l'esprit, après avoir longuement médité sur cette affaire, c'est que l'éparpillement, résultat inévitable de la *colonne-de-compagnie comme unité de combat*, est une tactique des plus dangereuses.”

In Rossels „Abrégé de l'art de la guerre” vindt men: „Il y a actuellement une tendance à adopter des unités tactiques, plus faibles que l'ancien Bataillon et l'on a fait grand bruit des manoeuvres par Compagnie, dont les Prussiens ont fait souvent usage vers

'66; c'était chez eux une tactique de circonstance, à la quelle il ne faut pas attacher plus d'importance qu'ils ne le font eux-mêmes; car ils ont parfaitement reconnu les inconvénients de ce morcellement de l'infanterie.

Dat de Pruisische officieren zelven waarschuwen tegen de groote oplossing hunner infanterie, blijkt uit de volgende woorden van een hunner officieren, vervat in de brochure: „Ueber die Ausbildung unserer Infanterie,” (overgenomen uit „het Vaandel” in een artikel van J. H. H. Dommers).

„Het is een feit dat de leiding van het gevecht, op weinige uitzonderingen na, bijna altijd na het eerste schot, zelfs bij eene goede gevechts-dispositie, verloren ging. Uit de berichten en verslagen is te ontwaren, hoe in vele gevallen geheele divisien en brigaden als tirailleerende half-bataljons en kompagnies-kolonnen in atomen werden opgelost, en ten slotte schier iedere kompagnie op eigen hand zich een gevechtsweld uitzocht. Er waren oogenblikken dat de generaal en staf-officieren weinig of niets van hunne troepenkorpsen in de hand hadden, zonder kommando op het slagveld rondreden, naar hunne verspreide afdeelingen zochten en vroegen. Ten gevolge van gebrek aan subalterne-officieren, geraakte dikwerf bij localiteits- en boschgevechten een groot deel der opgeloste manschappen van den troep af, en was ten slotte geheel zonder aanvoering. Het bonte gewemel van kompagnies-kolonnen geeft een beeld van de meest grenzenlooze verwarring. Had de vijand van zulke momenten weten gebruik te maken, wij zouden niet enkel bij Trautenau en Langensalza onaangename ervaringen opgedaan hebben. Wij moeten tot de overtuiging zijn gekomen, dat wij met dusdanige vechtwijze tegen een gelijk bewapend, dapper en intelligent leger, dat ons niet een dergelijk mozaïek van troepen in zijne slagorde aanbiedt, niet bestand zouden wezen.”

Toch zien wij in dezen oorlog de Pruisische afdeelingen zich soms evenzoo oplossen, en men zou dus de waarde der hier aangehaalde profetie kunnen gaan betwijfelen. Doch men lette op de laatste zinsnede daarvan:

„Tegen een gelijk bewapend”, de Fransche infanterie was het zelfs beter; „dapper”, ook aan dapperheid ontbrak het den Fransen niet, maar „intelligent”? Ja, aan het intelligent doen van

tegen-aanvallen, die de fout der groote troepenoplossing zouden hebben gestraft, daaraan heeft het bij de Franschen veelal ontbroken, dank zij de overdrijving van de Nielsche, de defensieve taktiek.

Het bewaren van behoorlijk verband der kompagnies-kolonnen in de hand des aanvoerders, schijnt dus eene dier klippen, die zelfs zeer geoefende infanterie in het gevecht soms niet weet te ontgaan. Bij de oefeningen in die formatie kunnen wij alzoo daaraan niet te veel gewicht hechten.

„Nur das Bataillon kann als ein bewegliches bezeichnet werden, dessen Kompagnieën in jedes Moment, aus der zerstreuten in die geschlossene Ordnung über zu gehen, und dabei in jedes Verhältnisz sich schnell zu schicken vermögen. Der Kommandeur welche nicht die Gewisheit hat, seine Kompagnieën auch während des zerstreuten Gefechts in der Hand zu behalten, müszte stets sein Bataillon in schwerfälliger Massa zusammenhalten. (Campe, Ausbildung für das Gefecht).

Om dat verband te helpen bewaren, zouden wij wenschen dat, even als in Pruisen het geval is, de adjudant voortaan persoonlijke adjudant van den bataljons-kommandant wierde. Bij de bewegingen met het geslotene bataljon heeft hij tegenwoordig nageenog niets te doen; bij de kompagnies-kolonnenformatie in het geheel niets. Daarentegen heeft de bataljons-kommandant juist hier de grootste behoefte aan een intelligent en met zijne bedoelingen en zienswijze bekend overbrenger der bevelen, dáár waar signalen en kommando's òf niet gehoord worden, òf slechts tot misverstand en wanorde leiden.

Bij Trautenau werd bij eene gevechtspauze, bij eene troepenafdeeling die uit elkaâr was geraakt, het signaal „verzamelen” als nan het slot eener manoeuvre gegeven en bij andere afdeelingen overgenomen, waardoor troepen-gedeelten, in de meening dat het gevecht geëindigd was, punten loslieten, die met de grootste inspanning veroverd waren. Men zou onzes inziens bij de vredes-oefeningen den adjudant ten allen tijde bereiden moeten maken; niet zoozeer nog om hem die noodige gemakkelijheid te paard te doen verkrijgen, maar wel om hem zelf in de eerste plaats en verder de kompagnies aanvoerders er aan te gewinnen, wat ze

bij de manoeuvres in de betrekking van adjudant hebben te zien.

Ik had dezen zomer gelegenheid aan een paar Pruisische officieren te Maastricht eene manoeuvre onzer vier bataljons te laten zien. Ze begrepen volstrekt maar niet wat die adjudanten te voet beteekenden, en vroegen me: „Wat heeft hij dan bij het in kompagnies-kolonnen opgeloste bataljon te doen?”

Alvorens over te gaan tot die zoogenaamde zwermen, een enkel woord over de formatie in *half-bataljons*. Men weet dat ook dit in den oorlog van 1866 eene dier zoogenaamde nieuwigheden was; dat destijds het leger van Steinmetz gewoonlijk zijne eerste, soms ook de tweede linie in die formatie liet oprukken. Ook in dezen oorlog is die formatie hier en daar toegepast geworden.

In eene brochure: „die Compagnie-Colonne gegenüber Halb-Bataillone und andere neue Formen”, wordt die formatie uitvoerig besproken, en vat men de hoofdpunten daaruit te zamen, zoo komt men tot de conclusie, dat zij geene aanbeveling verdient, om de volgende nadeelen vooral.

Op het oogenblik namelijk van het gevecht, als zich het bataljon in tweeën splitst, moet eene allernadeeligste kommando-wisseling plaats hebben. De bataljons-kommandant geeft het kommando van het eene halve bataljon aan den oudsten kapitein, en behoudt slechts het bevel over de andere helft. Die andere helft verliest dus zijn gewonen aanvoerder, terwijl buitendien die ééne kompagnie zijn kommandant mist. Neemt men ook al aan dat die kapitein ten allen tijde voor dat hooger kommando evenzeer zal geschikt zijn, zoo werkt toch niets ongunstiger dan die kommando-wisseling juist in het critieke oogenblik. Het is waar, als de bataljons-aanvoerder valt, zal de kapitein, ja de luitenant misschien ten slotte het bataljon aanvoeren; maar het kwaad dat 's vijands kogels stichten, moeten we zelf niet veroorzaken.

Men moet vooral niet de formatie in half-bataljons verwarren met het overblijven van twee kompagniën in de hand van den bataljons-kommandant, als de andere verspreid zijn. Toevallig vormt dit in Pruisen ook de helft van het bataljon. In het voorbijgaan gezegd, ook de schrijver dezer brochure zegt daarin op blz. 7: „Das Bataillon ist und bleibt der anerkannt kleinste taktische Körper für selbständige Operations-Zwecke.”

Zien wij thans wat wij door den zwermvorm hebben te verstaan. Ten einde ons van die nieuwe formatie zoo grondig mogelijk rekschap te geven, hebben we ons de beantwoording der volgende punten voorgesteld:

1°. Op welke wijze is de zwermvorm ontstaan?

2°. Wat is de sterkte van een zwerm; hoe wordt ze als *bewegingsvorm* en vuurwerking aangewend?

3°. Zijn het slechts de tirailleurs, die zich tot zwermen vormen, of ook de gesloten afdeelingen der 1e linie, die zich in zwermen oplossen?

4°. Is het waar, dat de zwermvorm alleen voortaan als aanvalsvorm zal voorkomen, en de beoefening der bajonet-attaken met grootere gesloten afdeelingen onnoodig zou zijn geworden?

Wij zullen U, Mijne Heeren, niet vervelen met onnoodige détails over de opstelling der Pruisische infanterie. Voor een goed verstand der zaak, is echter het volgende noodzakelijk te weten. De Pruisische kompagnie staat in hare normaalstelling op 3 gelederen, en is dan in 2 pelotons verdeeld. Zoodra echter werkelijk tegenover den vijand wordt opgetreden en bij het manoeuvreren, vormt het 3^e gelid van iedere kompagnie een 3^e peloton (Schützenzug). Vóór den oorlog werden uit het 3^e gelid van het bataljon 2 Schützen-Kompagnien geformeerd, doch de volgende verandering in het reglement van 1870 werd gedurende den oorlog gemaakt, en door de officieren met vreugde begroet.

„De drie-gelederenstelling is slechts voor de exercitieplaats behouden, daar zij compacter dan de twee-gelederenstelling er zich bijzonder toeëigent „den alt Preussischen Drill” in den troep te brengen, die als grondslag voor de bruikbaarheid op het terrein onontbeerlijk is.”

In den gevechtsvorm staat dus de kompagnie in 3 pelotons, die in 6 halve pelotons (Halbzüge) en 12 sectiën zijn verdeeld. De kompagnie telt een kapitein en vier officieren. Ieder peloton wordt door een officier gekommandeerd. De jongste 2e luitenant, de Porte-épée Fähnrich en de Feldwebel kommandeeren de evene halve pelotons, terwijl de sectiën door onderofficieren worden aangevoerd.

Bij het verspreiden *en tirailleur*, schreef het reglement van 1870 voor, dat de manschappen van eene sectie als geslotene

„Feuergruppe” bij elkaar moesten blijven, onder de onmiddellijke leiding van een onderofficier. De enkele rotten konden intusschen naast of achter elkaar staan, meer of minder afstand nemen om van het terrein te profiteeren, doch de geheele groep moest steeds in de hand van den onderofficier blijven.

Men ziet het, reeds in de wijze waarop het verspreide gevecht bij het Pruisische reglement vóór den oorlog was voorgeschreven, is een kenmerkend verschil met het onze. In stede van groepen van hoogstens vier man, die de eenheden der linie vormen, bestaat die linie bij hen uit kleine onderofficiers-kommando's. Zonder iets van de noodige vrijheid van bewegen, van het zelfhandelen en partijtrekken van het terrein aan den enkelen schutter te ontnemen, heeft de onderofficier de directe leiding, zoowel van het vuur als van de beweging zijner groep.

Niet iedere tirailleur vuurt maar onoordeelkundig er op toe, zoodra het signaal tot vuren gegeven is, maar de „Gruppenführer” waakt tegen munitie-verspilling, houdt in bedekte terreinen zijne groep zoo bijeen, dat hij die ook dáár kan surveilleeren, hen omtrent de afstanden en de te beschieten doelen kan voorlichten. Uit het *Gruppen-Systeem* nu is de zwermvorm ontstaan, zooals die in dezen oorlog te voorschijn trad. Reeds in het reglement van 1870 is die vorm, om zoo te zeggen, voorzien geworden.

In § 104 namelijk van het exercitie-reglement vindt men: „Bewegingen eener tirailleur-linie”. „Kan eene tirailleur-linie de vijandelijke stelling niet anders naderen dan door het passeeren van een open terrein, zoo moet een staand vuurgevecht vermeden worden, en moet men trachten om met zoo noodig versterkte linie in snellen aanloop den vijand te verdrijven.

„Bij een zoodanigen *Schützenanlauf* kunnen de enkele manschappen en groepen òf rechtuit snellen, zoodat ze in onsamenhangende linie aan den vijand komen, òf wel de aanvoerder bestemt een of meer punten in de vijandelijke stelling, waarop zij zich bij hunne voorwaartsche beweging samentrekken. Ze doorloopen dus het vuur in opgeloste orde, en vereenigen zich in gesloten afdeelingen onder het onmiddellijk bevel der aanvoerders, om de vijandelijke linie door te breken.”

De groote oplossing van troepen, waarvan wij hierboven ge-

waagden, bracht spoedig tot de overtuiging, dat zelfs met het groepen-stelsel het verband niet genoeg verzekerd was. Het bleek alras dat het gevaarlijk is, de onderofficieren directe zelfstandige leiders van het vuurgevecht te maken.

Het ontbrak hun daartoe dikwerf niet alleen aan de noodige geschiktheid, maar bovenal aan die volstreckte autoriteit, die in netelige oogenblikken noodig is om meester over zijn troep te blijven. Daartoe wordt het prestige van den officier vereischt; doch dan moet ook diens invloed door den vorm gemakkelijk worden gemaakt, en die vorm is het peloton als zwerm. Niet meer de groep, maar het peloton werd dus zwerm-eenheid; de enkele groepen alleen een verder middel tot contrôle en vuurdiscipline. Het zwaartepunt der leiding en aanvoering wordt daardoor teruggeplaatst waar het behoort: d. i. in de handen der officieren, en hierop is sedert dien bij de vredesoefeningen in Pruisen steeds achtgeslagen. Was vroeger de leus: „achter in het gevecht kommandeert de generaal, vóór de onderofficier,” thans is, in de plaats van dezen laatsten, weêr de officier getreden.

Gaan wij nu vooreerst na hoe de zwermen zich bewegen, het vuurgevecht leveren, aanvallen. Zoodra men in het werkzame vuur komt, (bij vredes-manoeuvres is daarvoor de afstand van 700 pas aangegeven), wordt door de vuurlinie en de onmiddellijke ondersteuningstroepen de gesloten orde verlaten. De tirailleurs zoowel als de soutiens vormen losse zwerm-liniën. Bij het vooruitgaan nu van de eene terrein-afscheiding naar de andere, spreiden zich de zwermen uit. Met de meeste snelheid en zoomin mogelijk schijf makende, rukken de zwermen naar de aangewezen nieuwe lijn, zoodanig dat ze dáár aankomende, weêr min of meer gesloten zwermen op één gelid vormen. *Verspreid marcheeren dus, en weêr gesloten om te vuren.* De zwerm-aanvoerende officier stelt zich aan het hoofd van de uit de dappersten geformeerde groep, en daarmee cenigszins vóór de andere groepen; de onderofficieren vóór hunne groepen. Nooit mogen de aanvoerders in de massa verdwijnen; zij moeten door halt te maken de nieuwe lijn bepalen, en hun goed voorbeeld door allen gezien kunnen worden. Gedurende de beweging moet vermeden worden dat meerdere rjen achter elkander blijven. Dit oplossen van den zwerm, gedurende de bewe-

ging om in de nieuwe positie toch weêr gesloten aan te komen, moet met de meeste inspanning bij vrcdesoefeningen ingeprint worden. „Zelfs bij de eenvoudigste oefening moeten manschappen en groepen-aanvoerders hierdoor toonen, hoezeer ze zich in de hand van den zwerm-aanvoerder bevinden,” zegt Hauptmann Cardinal Von Wilderen in zijne handleiding „vom kleinen Gefecht”. En even als de groepen in de hand des zwerm-aanvoerders, moeten de zwermen in die des kompagnies-aanvoerders blijven. Tusschen dezen laatsten en den vijand moet zich dus voortdurend de aandacht van den zwerm-aanvoerder verdeelen. De zwerm, waarbij zich de kompagnies-aanvoerder bevindt, wordt steeds als richtings-zwerm aangenomen, en is bij alle bewegingen iets vooruit.

Voor het vuurgevecht is de zwermvorm de incarnatie van wat de Duitschers door „Feuerdiscipline” verstaan. Door het meer gesloten in de hand behouden van het peloton, kan de zwerm-aanvoerder *Einzelfeuer*, zooals dat onzer tirailleurs, of *Salvenfeuer* doen geven. Dat deze concentrisch werkende salvo's somtijds den verderen bajonet-aanval onnoodig maakten, heeft dit vuur den naam van „*Offensives-Feuer*” doen geven. Men overstelpt de vijandelijke linie en soutiens met een kogelregen, en zoodra die de tegenpartij materieel en moreel heeft doen lijden, dan, zooals het reglement zegt: „auf und drauf!” om verspreid en snel naar de nieuwe terrein-afscheiding op te rukken.

Verband bewaren bij de beweging; meester blijven over het vuur; noodzakelijkheid om de vuren in de gewilde richting te doen werken, riep dus den zwerm als bewegings- en vuurvorm in het leven.

Niet alleen echter de tirailleurs en de ondersteuningstroepen, ook de gesloten afdeelingen kunnen den zwerm als vorm voor den bajonet-aanval in enkele omstandigheden gebruiken.

Het reglement onderscheidt namelijk vier soorten van bajonet-attaken voor de kompagnie en het bataljon:

- a. de attake in linie;
- b. de attake in kolonne;
- c. de Schützenanlauf;
- d. de Schwärm-attake.

De drie eerste vormen gaan wij stilzwijgend voorbij. We kennen de beide eerste in onze reglementen ook. Wel zijn daarbij op-

merkelijke verschillen met de wijze waarop ze worden uitgevoerd, doch daarover later. Ook den Schützenanlauf hebben wij hierboven reeds leeren kennen, en we hebben ons dus thans alleen met de zwerm-attaken uit de geslotene kompagnie of het bataljon nog bezig te houden.

Ze worden uitgevoerd:

- 1°. Om eene vijandelijke kolonne verrassend te omvatten.
- 2°. Om een vijandelijken aanval uit iedere formatie en in iederen toestand dadelijk te ontmoet te kunnen rukken.
- 3°. Om eene batterij aan te vallen, die men in bedekt terrein bekropen heeft.
- 4°. Om den uitspringenden hoek van een dorps- of boschrand omvattend aan te grijpen.

Fig. 1. Marcheert of staat de kolonne in 3 pelotons, dan verdeelen zich op het kommando „Schwärm-attake!” in front of in den rug steeds de beide achterste pelotons, terwijl het voorste gesloten blijft. Zoodra de achterste afdeelingen zich als vóóromgebogen vleugels ontwikkeld hebben, volgt het kommando van den kompagnies-kommandant: „Fällt's Gewehr, hurrah!”

Fig. 2. Verschijnt de vijand in de flank, zoo volgt het kommando „Rechts-, links-um, Schwärm-attake!” Het middelste peloton marcheert naar de zijde van het voorste gelid op, en blijft gesloten. De andere pelotons zwermen naar buiten; het achterste dus naar de zijde van het achterste gelid.

Fig. 3. Is de kompagnie in halve pelotons of sectiën afgebroken, en wordt ze in front of in den rug bedreigd, dan marcheert op het kommando Schwärm-attake!” het voorste peloton op; de andere gaan in den looppas op de vleugels.

Is de vijand in de flank, dan marcheert het middelste peloton gesloten op; de beide andere gaan in zwerm met half-rechts en links in 's vijands flanken.

Staat de kompagnie in linie, en moet de zwerm-attake in front geschieden, zoo blijft weêr het middelste peloton gesloten, de andere vormen zwermen.

Moet uit de linie de attacke plotseling naar eene flank uitgevoerd worden, zoo wordt eerst naar die flank snel in pelotons omgezwinkt. Het kommando „Gerade aus!” geschiedt dan als de

voorste afdeeling parallel met den vijand is, waarop het kommando „Schwärm-attaque” volgt.

Moet uit eene kolonne in pelotons, halve pelotons of sectiën slechts tegen ééne flank des vijands zwerm-attaque uitgevoerd worden, om hem bijv. tegen eene terreinhindernis te dringen, dan gaat op het kommando „rechts” of „links heraus, Schwärm-attaque!” de voorste afdeeling den vijand gesloten te gemoet, terwijl de anderen zich als twee zwermen op de aangeduide zijde werpen.

De kompagnies-aanvoerder moet den troep er in oefenen, steeds op de enkele aanwijzing met den degen de bajonetten in de gemelde richting vereenigd te doen werken.

Ook uit het geslotene bataljon kunnen naar iedere richting door daartoe aangewezen afdeelingen „Schwärm-attaken” worden uitgevoerd. Als regel geldt daarbij, dat op het kommando „Schwärm-attaque!” voorafgegaan door het waarschuwings-kommando aan de bedoelde afdeeling, en met aanwijzing der gewilde richting van de attaque, de het dichtst bij den vooraan stormenden aanvoerder zijnde manschappen dezen als een saamgepakten hoop volgen, terwijl de andere manschappen in zwermen op de vleugels gaan.

Wil de bataljons-kommandant door eene bepaalde geheele kompagnie zwerm-attaque doen uitvoeren, zoo geeft hij slechts het waarschuwings-kommando, de kompagnies-kommandant het uitvoeringskommando. Hierdoor wint deze laatste tijd, zich aan de spits zijner manschappen te plaatsen.

Staan meerdere kompagniën, bijv. in het vuurgevecht, naast elkaar en wordt plotseling een vleugel bedreigd, dan kan de vleugelkompagnie den vijand te gemoet snellen, waartoe dan de kommandos zijn: „mit Zügen rechts of links, gerade aus Schwärm-attaque!”

Dit deden o. a. reeds met goed gevolg bij Nachod, 2 kompagniën van het 37^e regiment.

In Campe's „Ausbildung zum Gefecht” wordt gezegd, dat van een bataljon bij zwerm-attaque, toch steeds twee kompagniën gesloten in de hand des aanvoerders moeten blijven. Weêr in strijd dus met de kompagnie als tactische eenheid.

Door de zwerm-attaque is de Pruisische infanterie-afdeeling in

staat, in iedere richting, uit iederen toestand, dadelijk met bajonetten zoowel als vuren, de tegenpartij omvattend aan te grijpen. Het doet ons denken aan het dier, dat, van welke zijde men het ook tracht te omvatten, u steeds zijne klauwen of scharen biedt.

Gij ziet het, Mijne Heeren, wel verre van een met alle verband spot-tenden verspreiden aanloop, waarbij alle tactische eenheden zijn op-gelost, zooals die zwerm-attaken door sommigen worden voor-gesteld, moet zij juist de vorm worden, die den officier het meesterschap over zijn troep, zoowel in verspreide als geslotene orde waarborgt. Dat ze, helaas, hier en daar in het eerste karakter verviel, wordt door de Pruisische officieren wel allereerst betreurd, en juist om voor de toekomst dat kwaad te vermijden, is het beginsel aangenomen dat de officier zwerm-aanvoerder moet zijn, en wordt op het snel verspreiden en verzamelen bij de oefeningen de meeste nadruk gelegd. *Eenheid van handelen, bewaren van tactisch verband*, moet door een aanhoudende oefening vereenigbaar worden gemaakt met verspreid optreden. Dat de zwermvorm juist bij de manschappen het besef levendig maakt, dat uit het innig verband met hunne aanvoerders die groote impulsie ontstaat, die de aanval behoeft, bewijst o. a. de volgende episode uit het gevecht bij Beaugency (3 December 1870).

Op den linkervleugel van Grand-Châtre rukte tot het herwinnen eener terrein-afscheiding een bataljon, in kompagnies-kolonnen op-gelost voorwaarts. De rechternvleugel-kompagnie was vooruit en rukte in drie losse, maar goed in de hand der aanvoerders blij-vende zwermen op, terwijl de rest van het bataljon zijwaarts stelling nam. Op 500 pas van den vijand trokken de zwermen door eene langs den straatweg liggende opgeloste zwerm-linie, die, wegens gebrek aan munitie, slechts langzaam vuurde. De kom-pagnies-kommandant deed toen beroep op den moed zijner man-schappen, die, ondanks een dichten kogelregen, zonder aanzelen voorwaarts rukten. Dit voorbeeld werkte zoo opwekkend op de in de linie liggende manschappen, dat zij zonder verder kommando zich bij den middelsten zwerm voegden en de intervallen zich bijna tot eene dichte zwerm-linie aauvulden. Het midden en een deel van den linkervleugel rukte tot op ongeveer 10 passen van den

zich voortdurend versterkenden vijand voorwaarts, toen eensklaps het flankvuur uit eene naburige hofstede de beide linkerzwermen noodzaakte halt te maken. Het vuur kwam van een eigen bataljon jagers en dit, gevoegd bij het sneuvelen van den kompagnies-aanvoerder, en de omstandigheid dat juist de linkervleugel van den aanvang zonder officier was, dwong hen tot den terugtocht, terwijl de zwerm, door een jongen landweer-luitenant aangevoerd, nog lang standhield en ten slotte eenige gevangenen maakte.

Bij Le Bourget (30 October) en bij de bestorming van den windmolen en den spoorwegdijk bij Orleans (10 October), werkte het concentrische vuur eener zwermlinie zoo verpletterend, dat daar een eigenlijke bajonet-aanval niet noodig was.

Maar wil dat nu zeggen, dat in het vervolg de gesloten aanvallen voor groote afdeelingen bepaald onuitvoerbaar en onnoodig zijn geworden? Dit meenen we te moeten ontkennen. In die bewering zien wij een miskennen van den natuurlijken loop van een op zich zelf staand gevecht, waar het geldt bepaalde toegangen te forceeren. Dit hebben wij in den aanvang onzer rede getracht duidelijk te maken. De reeds meermalen door ons genoemde Campe, wiens oorlogservaring den grondslag vormde van zijne „Ausbildung der Kompagnie für das Gefecht,” zegt daarin op blz. 108:

„Das Bataillon muss mit Kompagnie-kolonnen das vorbereitende Gefecht zu führen verstehen, und in geschlossener Massa, zum *Entscheidungstoss* — der *trotz dem besten Gewehr, immer nothwendig bleibt*, — sich leicht bewegen können.”

Dat in den laatsten oorlog dan ook wel degelijk hier en daar gesloten aanvallen met succes zijn aangewend, is door voorbeelden niet moeielijk aan te toonen. Wij wijzen slechts op de laatste offensieve beweging door De Wimpffen bij Sedan ondernomen.

Nadat namelijk om 3 uur des middags eene eerste offensieve beweging tegen Balan ondernomen was, die intusschen in een slepend gevecht was ontaard, toen reeds de witte vlag van Sedans torenspits woei, wilde De Wimpffen eene laatste poging aanwenden, om zich in de richting van Carignan door te slaan. De van de eerste voorwaartsche beweging nog met de 6^e Beiersche brigade in gevecht gebleven troepen, versterkt door bij de poort van

Sedan verzamelde afdeelingen der brigaden Abatucci, (19^e jagerbataljon), Nicolas (61e en 68e regiment) en Trauboulet (3e zouaven regiment) met 2 stukken geschut, vormden te zamen eene macht van 5000 man ongeveer. Om half vijf rukten aan het hoofd dezer heldenschaar de generaals De Wimpffen en Le Brun tegen het versterkte en door de Beieren goed bezette Balan op, en oververden in één oogenblik de voorstad Balan tot aan de kerk, terwijl eenige afdeelingen zelfs tot den spoorweg doordrongen. Alle inspanning der Beieren om het voortdringen dezer stormkolonne door het doen oprukken van nieuwe troepen het hoofd te bieden, waren vergeefs. Het dorp moest prijs gegeven worden; zelfs de troepen, die zijwaarts van den weg naar Dagny stonden, werden teruggedrongen. Eerst voorbij Balan werd die kolonne in zijne alles omverwerpende vaart gestuit, doordien de teruggedreven Beieren westelijk van Bazeilles opgenomen werden door afdeelingen van het 1^e Beiersche korps, dat tot ondersteuning vooruitgegaan was, evenals het 4^e Pruisische korps, en bovendien De Wimpffen inzag, dat een verder voortrukken niet meer kon baten.

Is die attake geen bewijs van de kracht, die een vastberaden, goed aangevoerde stormkolonne thans noch kan ontwikkelen? Een geducht terreinvoorwerp als Balan, waarvan iedere heg, iedere muur bezet en versterkt was, wordt in een aanloop en zonder noemenswaardige voorbereiding van vuur, in één oogenblik schoongeveegd. Dáár trad de oude, in zoovele oorlogen aan den dag gelegde „Furie française” nogmaals te voorschijn, als de laatste flikkering der uitgaande lamp, of beter, als de laatste klauwslag van den gevallen leeuw. Duizendwerf jammer, dat een leger, dat tot zulke heldenfeiten in staat is, zoo door slechte leiding als door verkeerde oefeningen in vreedstijd moest te gronde gaan.

De volgende episode uit den slag bij Le Mans, den 11ⁿ Januari, doet de kracht van den gesloten aanval evenzeer uitkomen.

„Vóór het midden der Fransche troepenopstelling lag het dorp Avours, op den oostenlijken rand van het plateau van dien naam. Dat dorp was eerst door troepen van het 7e Fransche legerkorps

bezet, doch na een hardnekkigen strijd van één uur door de Pruisen veroverd. Het dorp bood een smal front en één bepaalden hoofdingang naar de Fransche zijde; het verkeerde dus in de eerste door mij hiervoren bedoelde toestanden. Daar het dorp het geheele plateau bestreek en beheerschend vuur op de Fransche liniën gaf, besloot de generaal Colomb, kommandant van de 2e divisie van het 17e Fransche legerkorps, het dorp door eene krachtige offensieve beweging te hernemen. „*Cette mission périlleuse était entre bonnes mains*” zegt de generaal Chanzy in zijn rapport over dien veldslag. „*Le général Goujard se mettant lui-même à la tête d'une colonne d'attaque, d'environ deux mille hommes, composéé du 1er bataillon des volontaires de l'Ouest, des mobiles des Côtes-du-nord et de quelques débris ralliés du 17 ième Corps, aborda résolument la position et la reprit après une action des plus brillantes et des plus vigoureusement menées. Les volontaires de l'Ouest s'étaient montrés héroïques. Ils avaient soutenu sans hésitation la terrible fusillade qui les accueillit et s'étaient battus corps à corps. Le général Goujard avait eu son cheval percé de six balles.*”

Het zou ons niet moeielijk vallen, meer voorbeelden aan te voeren van in dezen oorlog goed gelukte gesloten aanvallen.

Toch vinden we door sommigen de stelling als absoluut verkondigd, dat de aanvallen met de bajonet in het vervolg slechts door kleine en opgeloste afdeelingen kunnen geschieden; dat *alle* aanvallen *verspreid*, zwerm-attaken moeten zijn. Dit is eene overdrijving alweer van eene goede zaak; eene overdrijving die te meer gevaarlijk is, wint ze in ons leger veld, wijl daardoor de beoefening van goed voorbereide, met kracht doorgezette aanvallen op den achtergrond geraakt. Voor ons militieleger zijn dergelijke overdreven stellingen meer dan elders gevaarlijk. Neen, de zwermvorm verdient zeker navolging; we hebben gezien dat zij in staat stelt bij het inleidend en vuurgevecht meester over den troep te blijven; dat zij voor die beide perioden van den strijd, de voorkeur heeft boven het stelsel van kleine groepen, geheele oplossing. Ook uit de geslotene afdeeling zwerm-attaken in iedere richting te kunnen maken, moet in de toekomst door onze infanterie beoefend worden, willen we tegen onze vijanden opgewassen

zijn. „Une armée prévenue en vaut certainement deux.” Maar verder te gaan en alle aanvallen als alleen in die formatie mogelijk voor te stellen, is overdrijving. Zijn wij daarmede toch vooral voorzichtig! Wij hebben gezien wat de gevolgen zijn van niet genoeg doordachte veranderingen in de oefening der troepen.

Dat in het bereik van artillerie het manoeuvreren met groote gesloten afdeelingen ondoenlijk is geworden; dat dáár, waar het terrein aan de aanvals-kolonne geen de minste dekking geeft, haar optreden tegen gedekte infanterie of artillerie wel meestal een noodeloos bloedvergieten is geworden, dat stemmen we gaarne toe. Maar zijn wij er toch vooral op bedacht, bij onze jonge infanterie geen kwaad aan te kweken, waarin ze, vreezen we, maar al te licht kan vervallen.

Zwerm-attaken wel degelijk beoefenen dus; maar de gesloten aanvallen, die voor de beslissing noodig zijn, daarom niet ontkend en verwaarloosd!

Wanneer men zich eenigszins rekenschap heeft gegeven van de vechtwijze der hedendaagsche infanterie, rijst als van zelf de vraag, welke zijn de oefeningen, die aan de troepen dat onontbeerlijke verband inprenten, dat de verspreide vechtwijze zoo zeer behoeft?

Wat de Pruisische infanterie te velde heeft bewezen te kunnen, moet in de eerste plaats het reglement, in tijd van vrede toegepast, mogelijk maken. Het is om die reden, dat wij enkele hoofdzaken uit dat reglement wenschen te releveeren.

Wij zullen ons niet bezig houden met kleine bijzonderheden in de vormen, waartoe ons de tijd ontbreekt, en die daarenboven tot het wezen der zaak niets afdoen.

De indeeling der kompagnie in 3 of in 4 pelotons heeft in den laatsten tijd een punt van overweging, zoowel in het Pruisische leger als in het Beiersche en Oostenrijksche uitgemaakt. In de twee laatstgenoemde legers is de kompagnie in 4 pelotons verdeeld. Met het oog op het hierboven door ons aangevoerde omtrent den zwermvorm, met het peloton als zwerm-eenheid, is de zaak niet onverschillig. De door ons genoemde kapitein Von Hoffmann wenscht de indeeling in 3 pelotons, vooreerst om daardoor een officier in reserve te hebben (de Beiersche kompagnie telt even als de Pruisische 4 luitenants); ten andere, dewijl in de

eerste dagen van den oorlog de verliezen toch reeds zoo beduidend zijn, dat men van 4 op 3 pelotons moet komen, en hij vindt het dan beter die laatste indeeling al van huis af aan te nemen. „De Beiersche officieren van de armée-divisie des Groot-hertogs van Mecklenburg kunnen getuigen,” zegt hij, „dat op 1 December 1870 alle kompagnien op 3 pelotons waren gebracht.” Wil men nu bij ons ook al de sectiën als zwerm-eenheden doen optreden, zoo dienen ze toch alle vier door officieren te worden aangevoerd. Bij twee pelotons het beginsel toepassende, dat officieren, en niet onderofficieren, zwerm-aanvoerders zijn, is men bij het uitzenden van een zwerm dadelijk de helft der kompagnie kwijt, wat in vele gevallen niet wenschelijk is.

Wat ons in het Pruisische reglement al dadelijk opvalt als een karakteristiek verschil met het onze, is dat dáár nog steeds groote waarde gehecht wordt aan het streng bewaren der richting bij de verschillende evolutiën, die met het gesloten bataljon of de kompagnie worden uitgevoerd. Men kan alles overdrijven en te veel richten kan noodeloos tijdverspillen worden; maar men vergeet niet dat de exercitiën en evolutiën nog een ander en niet minder gewichtig doel hebben, dan het aanleeren van bepaalde bewegingen. Er ligt, meenen wij, veel wijsheid in de volgende woorden, vervat in de inleiding der „Verordnungen über den Felddienst und die grösseren Truppen-übungen” *„De exercitiën strekken niet alleen tot directe voorbereiding der soldaten en van den ganschen troep, tot hare aanwending te velde; maar door het streng handhaven der uiterlijke vormen moeten en kunnen zij een krachtige hefboom zijn tot onwrikbare bevestiging der discipline.”*

Met het oog op de handhaving dier vormen, kan men bij de exercitiën niet te veel waarde aan orde en richting hechten. Bij het manoeuvreren en verspreid optreden, komt van zelf zooveel relâchement in die uiterlijke vormen.

Waarom die richting bij ons niet meer gekommandeerd? Schijnbaar om tijdverlies te voorkomen; *schijnbaar*, want in stede van een kort en kernachtig: „rechts, of links, richt u!” en „staat!” hoort men thans veelal de afdeulings-kommandanten, na iedere beweging: „Och, richt je nu van zelf,” — „dat moet je niet telkens gezegd worden;” — „je moet je uit je eigen richten!” en dergelijke pourparlers, die men, helaas, toch telkens herhalen moet. Waarom om

wat richting gebedeld, als we het maar voor 't kommandeeren hebben? Men kan niet alles bij de oefeningen op eenige seconden tijdwinst terugbrengen. Niet het bataljon dat het absoluut snelste evolutionneert is het beste, maar wel dat, waarbij voldoende snelheid gepaard gaat met innigen samenhang. Bij zoodanige opvatting moet men in de richting meer zien, dan het machinaal brengen van oogen en neuzen op ééne lijn. De afdeelingen mogen na eenige bewegingen van tijd tot tijd door een: „rechts of links richt u!” wel weder eens aaneengesnoerd worden.

Het Pruisische reglement legt verder grooten nadruk op het bewaren der „Feuerdiscipline,” dat wil zeggen, dat begin en einde van het vuur, zoowel als de richting der vuren, in de hand des aanvoerders blijven. Het snelvuur van geslotene afdeelingen moet vermeden worden. In het reglement staat daaromtrent: „Het snelvuur van geslotene afdeelingen zal slechts in zeldzame gevallen aangewend worden, dáár, waar het op munitie-verbruik minder aankomt en het bijzonder om een groot aantal treffers te doen is. Het kommando- of salvo-vuur is te verkiezen in alle toestanden, waarin het er bijzonder op aan komt, meester over den troep te blijven.”

Het snelvuur mag nimmer op het salvo-vuur volgen en men moet de manschappen streng er aan houden, dat ze nimmer uit eigen beweging in het snelvuur vervallen. Campe zegt in zijne „Ausbildung für das Gefecht”: „De troep moet er dagelijks in geoefend worden, om op een enkelen wenk met den degen, snel in de richting van het aangewezen doel, kleine zwenkingen onder het vaardig maken uit te voeren.” En alsof die woorden voor ons dáár waren neêrgeschreven:

„Die Salve wird in der Zukunft noch eine grössere Rolle spielen, wenn *Milizheere*, gut geschulten Truppen von längerer Dienstzeit gegenüber stehen.” Na zoo stellig geformuleerde wenken en van zulke zijde, kan het niet twijfelachtig zijn, welke soort van vuren men met onze geslotene afdeelingen wel het meest te beoefenen hebbe. En toch, hoe menigwerf hoort men niet, juist bij ontwikkelingen in bataille enz., de snelvuren voor geslotene afdeelingen kommandeeren! Wij houden die oefening met jonge troepen gevaarlijk voor de vuurdiscipline.

Een ander punt, dat in den geest van het geheele reglement

doorstraalt, en waarin het met het onze verschilt, is de wijze van aanvoering. Bij hen is de officier in bijna alle gevallen, „*ook bij den aanval*”, vóór zijne afdeeling. Bij de vuren, zelfs in carré, blijven de officieren in het gelid, enkelen uitgezonderd, die toch reeds in het opsluitend gelid staan.

Het moet, dunkt ons, vooral op den jongen militie-soldaat een onaangename indruk maken, wanneer op het critieke oogenblik, als men den vijand in de oogen gaat zien, de officier zijne zijde verlaat en achteruitgaat; wat in ieder geval de afdeeling op die oogenblikken niet slechts moreel maar materieel verzwakt, is het achteruitgaan der onderofficieren. Bij een militie-leger behooren die tot de beste schutters; waarom die betere elementen aan den strijd onttrokken? Waartoe zijn dan die onderofficieren met een geweer gewapend? In de tirailleur-linie doen ze beter, zich met de leiding hunner manschappen, het bewaren van verband bezig te houden, dan zelf te vuren; en bij de gesloten vuren, behalve in carré, doen ze niet mede. Ze zijn, even als de officieren, achter het front, om juist de afdeelingen beter in het oog te houden, het achteruitgaan van zwakmoedigen te beletten, zegt men misschien? Vooreerst zijn de bataljons- en compagnie-aanvoerders bij het vuren achter het front en kunnen hierop een wakend oog houden; maar zou men niet, met moreelen dwang, door het voorbeeld te geven, den soldaat beter op zijne plaats houden?

Het is waar, dat gedurende den oorlog herhaald, o. a. in de „*Allgemeine Militair Zeitung*,” gewezen werd op de groote verliezen aan officieren, en dat zelfs in n°. 42 van den jaargang 1870 van dat tijdschrift de vraag geopperd werd, of het niet wenschelijk ware, voor het vervolg te bepalen, dat de officieren, in stede van hunne stormende manschappen op 10 of 20 pas vooraf te gaan, die op denzelfden afstand zouden volgen. Verscheidene stemmen uit het Pruisische officiers-korps verzetteden zich met kracht tegen dat voorstel, en in een hierover handelend artikel in het Oest. Mil. Zeitschr. wordt de vraag met de volgende krachtige verklaring beantwoord:

„Im Offizier vor der Front, liegt die Kraft einer Truppe, wie man sich davon wiederholt in den Schlachten dieses Krieges über-
1872/73.

zeugt hat. Die Offiziere sind die Seele des Ganzen; erst sie geben dem Körper den Geist durch ihr Beispiel."

Zij, die zoo spraken, terwijl zij nog dagelijks met der daad dat voorbeeld geven moesten, hadden daartoe een recht, dat het ons niet zou passen ons aan te matigen. Doch ook de rede zegt, dunkt ons, dat aanvoerders den weg naar voren moeten wijzen. Het is zeker te betreuren, dat de heviger vuur-uitwerking grootere verliezen aan officieren medebrengt, maar des te meer is hun voorbeeld noodig, om tegen die grootere vuur-uitwerking de troepen vooruit te brengen wáár het moet. Aanvoerders en vaandels, die men, om ze niet te verliezen, achterhoudt, kan men dan nog veiliger in het garnizoen achterlaten.

Het is ook opmerkelijk, dat het reglement voorschrijft, dat in stede van bij de bewegingen machinaal voor zich uit te zien, de manschappen steeds het oog op hunne aanvoerders zullen houden. Hierdoor alleen kunnen dezen in staat gesteld worden, bewegingen op enkele aanwijzing met den degen te doen uitvoeren dáár, waar bij het gejoel van den strijd alle andere besturingsmiddelen ontbreken. Als hoofddoel voor de kompagnie wordt aangegeven:

„Die Kompagnie in die Hand des Führers einzuspielen, sodasz nöthigenfalles, aus einem Wenk mit dem Degen, jegliche Bewegung ausgeführt werden kann."

Met bijzondere zorg worden verder de geslotene aanvallen beoefend. Op de inachtneming van het volgende, wordt door het reglement de aandacht gevestigd.

Zoodra tot de gesloten attake wordt vooruitgerukt, moet men iedere aanzeling en oponthoud vermijden, „in der Bewegung nicht mehr zum Feueren halten; die Attake stets entschieden und energisch durchführen."

De manschappen vooral niet ademloos aan den vijand brengen. Eerst op 18 passen vóór het punt van aanval worden de geweren geveld en volgt het „hurrahl" De aanval wordt op de flanken door de zich sluitende zwermen omvattend ondersteund, die daarbij de tegenpartij door salvo's aan het wankelen trachten te brengen.

Ten opzichte juist van het geven van salvo's door de aanvalskolonne zelve, heerscht bij ons nog wel eens verkeerde opvatting

Dikwerf toch ziet men, nadat de versnelde pas reeds aangenomen is en de geweren geveld, halt maken om een salvo af te geven.

Dit is in het Pruisische reglement uitdrukkelijk verboden, en het komt ons, met jonge troepen vooral, zeer onraadzaam voor. Men moet, als eenmaal de troep vastberaden voorwaarts rukt, het élan niet breken, door een halt maken om te vuren vlak voor den vijand. Het hangt van zoo'n kleinigheid af, van een oogenblik van bezinning, om de geestdrift af te koelen en in weifeling te veranderen. Wij gelooven buitendien weinig goeds van een salvo, onder zulke omstandigheden afgegeven. Door de beweging zijn de manschappen niet rustig; de afstand tusschen de gelederen is verloren; men staat vlak vóór een wellicht gedekten vijand, die in veel betere condities is om te vuren. Hoe licht niet zal juist hier het salvo-vuur in individueel vuren ontaarden, en dan is de troep al een heel eind weg, uit de hand te geraken.

Maar er is wel quaestie van een voorbereidend salvo bij den aanval. Indien men namelijk met de voor den storm bestemde afdeeling, gebruik makende van het terrein, de tegenpartij heeft kunnen naderen tot eene 40 of 60 passen, dan, dus vóór dat de attake begint, een salvo; maar daarna er ook onmiddelijk op los, en niet nogmaals de beweging geweld gedaan om te vuren.

Is het niet onoordeelkundig om het paard, dat in flinken gang aankomt, vlak voor de barrière te doen halt houden, zoodat het zijn aanloop verliest. „Auf 50 oder 60 Schritt musz mit einem Blick der Führer ermessen, ob noch Zeit zur Salve bleibt, sonst die Attake allein, sie entscheidet.“ (Campe, Ausb. für das Gef.)

Wij staan bij dit punt wat lang stil, omdat we meenen te mogen betwijfelen, of wel altijd de aanvallen bij ons goed worden beoefend. Hoe dikwerf toch wordt niet de stormpas aangenomen, de geweren geveld en het „hoera!“ aangeheven op zulke onzinnig groote afstanden, dat de troep uitéén, ademloos aankomt; in stede van een indrukwekkend „hoera!“, sterft het van lieverlede in beklemde tonen uit.

Aan dergelijke oefeningen moet juist de grootste waarde gehecht worden, want ze moeten, om zoo te zeggen, goed geschieden uit kracht van gewoonte. In de werkelijkheid zijn hier juist de

oogenblikken te kort, om begane fouten te herstellen. Iets wat zoo dikwerf bij de oefeningen over het hoofd wordt gezien, is dat met het hoera! en geweervellen, de attake noch niet afge-loopen is; dat men den troep maar niet moet laten uitloopen.

Het is dringend noodig dat, op het punt van aanval gekomen, de troep zich nog in de hand des aanvoerders bevinde; dat gcene afdeelingen te ver doorsnellen. Vooreerst moet men den gelukten aanval op de frontlijn bekroonen met vervolgende vuren; maar bovendien, hoe kan men de eene of andere opruk-kende versche afdeeling het hoofd bieden, als alle tactisch ver-band bij de aanvallers is opgeheven? „Niemals ist zu dulden,” zegt het Pruisisch Reglement, „dasz ohne Befehl, einzeln der vor-dersten Abtheilungen sich dem fliehenden Feinde wild nachstürzen.”

Dat wanorde dikwerf de best gelukte aanvallen vruchteloos maakt, ja soms in schromelijke neêrlagen doet verkeeren, is iets, wat vooral de Franschen herhaaldelijk ondervonden hebben. Trochu schreef reeds in 1870: „Nous sommes toujours brillants; nos premiers coups de collier sont toujours vigoureux, mais l'ordre, la suite, la tenacité, nous manquent de plus en plus. L'agitation, les hurrahs tumultueux, les actes individuels remplaçant actes d'ensemble, voilà le caractère de nos attaques; aussi l'inattendu s'y produit-il sous toutes les formes; il faut, comme on dit, s'attendre à tout. C'est ainsi qu'on voit des groupes qui courent en avant, d'immenses paniques au sein de la victoire et le reste. A l'avenir nous devons tâcher de maintenir l'ordre, même après la charge à la baionette”.

Het zoude ons te ver voeren en ik vrees te veel van uwe mij zoo welwillend geschonken aandacht te vergen, indien ik de vele stellig nog belangrijke punten uit het Pruisische reglement wilde ter sprake brengen, die met het onze ingrijpend verschil op-leveren. Toch wenschen wij, alvorens daarvan afscheid te nemen, nog een oogenblik stil te staan bij de vormen, die door de infanterie in den strijd tegen de cavalerie worden aangenomen.

Fig. 5. Om uit de kompagnie het carré te formeeren, rukt het middelste peloton op gelederenafstand op. De officieren, onder-officieren en enkele manschappen treden op de beide flanken in, terwijl het achterste peloton rechtsomkeert maakt.

Het bataljons-carré wordt uit de kolonne op het midden geformeerd; de kompagniën sluiten op hare eerste pelotons op. Tusschen de voorste en achterste kompagnie, wordt de afstand op zeven passen gebracht, welke tusschenruimte op de flanken door officieren, onderofficieren en enkele rotten wordt aangevuld. Het zijn dus, zooals men ziet, eigenlijk *volle carrés*. Dit is iets, wat ons tegenwoordig al zeer weinig doelmatig voorkomt, en wij meenen hier bepaald aan onze carrés de voorkeur te moeten geven. Een enkele blik op de schets is voldoende om te doen inzien, dat in het Pruisische carré al zeer weinig binnenruimte bestaat; dat de vuuruitwerking door het op 6 gelederen oprukken zeer vermindert; dat vooral de flanken, waartegen juist de cavalerie bij voorkeur hare aanvallen richt, al zeer weinig wapens in gevecht brengen; terwijl de verliezen door het artillerievuur, dat tegenwoordig wel meestal de charges zal inleiden, in die compacte massa's zeer groot zullen wezen. Het is waar, het carré is zeer spoedig geformeerd, doch geschiedt de aanval in front, dan kan men evengoed in kolonne blijven staan; men brengt bijna evenveel wapens in gevecht, en trouwens men behoeft hier niet te vragen of de cavalerie de kleine flank of het breede front zal aanvallen. Buitendien, óf de cavalerie-aanval geschiedt zoo onverwacht op in verwarring zijnde infanterie, dat zij geen tijd heeft carré te formeeren; óf de infanterie is niet in verwarring, zoodat de cavalerie die eerst door hare rijdende batterijen tracht te veroorzaken, en dan is die vorm het slechtst, die de verliezen het grootst maakt, de verwarring het meest bevordert.

Het Pruisische *volle carré* verwondert ons te meer, omdat men in dat leger vooral bij ondervinding weet, dat men met de vuren alleen de cavalerie van zich af houdt. Waartoe die 6 gelederen diepte? Rennende cavalerie houdt men toch met geen bajonetten tegen; die daaraan geloof, moet weinig idéé van massa maal snelheid hebben. Maar als men dan toch carrés formeert, moet men trachten de vuurlijnen ook op de flanken zoo groot mogelijk te maken, om door de vijandelijke cavalerie niet omvat te worden; wel daarentegen zelf concentrische vuren tegen het hoofd der chargeerende afdeeling te brengen. Ons carré uit de half geslotene kolonne komt ons veel doelmatiger voor; doch wij betreuren het, dat in de plaats van het uitzwenken der afdelingen, de rotten-

beweging is getreden. Werd toch vroeger de kolonne bedreigd en formeerde zij carré, dan waren van den eersten pas der zwenking af aan, de vuurwapens reeds in gevecht te brengen; men kon des noods onder het vuren het carré verder sluiten. De manschappen, ook al hoorden ze soms kommando of signaal niet, hadden slechts hunne pelotons-aanvoerders te volgen; terwijl nu een rechts- of linksom maken moet plaats hebben, dat 1°. licht tot verwarring leidt; 2°. niet toelaat het vuur op de flank te openen, vóór dat het carré geheel gesloten is, en 3°. waarbij de manschappen, voor een oogenblik, in stede van het gevaar onder de oogen te blijven zien, het half den rug toedraaien. Iedereen weet trouwens, wat rottenbeweging op ongelijk terrein wil zeggen.

Iets wat daarentegen goedkeuring verdient, is, dat in ons nieuwe reglement evenals bij het Pruisische leger, de vóór het front verspreide afdeelingen buiten het carré blijven. We willen niet ontkennen, dat ze in het carré diensten kunnen bewijzen; doch het opnemen van die afdeelingen, dat altijd met overhaasting geschiedt, verstoort de toch reeds zoo moeielijk te bewaren stilte, die hier noodig is, om voortrekken enz. te voorkomen. Ter wille van enkelen, moet wellicht met vuren gearzeld worden.

Wij vonden dat verkeerd in het vroegere reglement, om dezelfde reden als het verkeerd is, verdedigers van buitenwerken, op den voet door den vijand gevolgd, *dóór* of *in* reduits, in stede van daarneven te laten terugtrekken. Buitendien, zooals vroeger de zaak bij ons was voorgeschreven, was het eigenlijk een hinken op twee gedachten: naar het carré snellen, of rondom de aanvoerders der linie groepen formeeren. Een oogenblik van aarzelen is hier dikwerf voldoende, om te maken dat men eigenlijk voor beide handelingen te laat komt. Vooral tegenwoordig, nu in het verrassend optreden bijna de *conditio sine qua non* gelegen is voor cavalerie-charges, gelooven we dat het zaak is, die afdeelingen buiten het carré te laten. Zulke kleine afdeelingen vinden immers zoo licht steun in het terrein 1).

Bij de Pruisische infanterie formeert iedere zwerm een „*Knäuel*” (klomp) rondom den aanvoerder. Die zwermen maken het carré-front vrij; ondersteunen het laatste door flankerende vuren; maken

1) Wij releveeren dit punt, omdat wij meenen ontwaard te hebben, dat men voornemens is op enkele zaken van het oude reglement terug te komen.

het eigen front zoo breed mogelijk; terwijl de volgende regel zoowel voor carré's als Knäuls aantoon, hoe bij de oefeningen dáár alles gedaan wordt om overhaasting te voorkomen.

„Sobald ein Karrée oder Knäul sich formirt hat, trete ein Moment der Ruhe ein, ehe die Kommando's zum Feueren gegeben werden. Führer und Mannschaft, sind sogar mit Pedanterie an das Innehalten dieser Pause zu gewöhnen."

Dat de buiten het carré gebleven „Knäuls", als zij bedaard hunne salvo's afgeven, weinig gevaar loopen, bleek o. a. te Langensalza. Twee zoodanige zwermen van het 11e regiment wisten, door een snel zich uitbreiden op de bedreigde zijde en door op korten afstand gegevene salvo's, de herhaalde charges der Hannoversche cavalerie zoo goed af te slaan, dat het hun gelukte, het slagveld als de laatsten met eere te verlaten.

Dat de verhoogde vuuruitwerking het vormen van carrés slechts in zeldzame gevallen noodzakelijk maakt, en goed geoefende infanterie in linie, wanneer de vleugels gedekt zijn, gerust den aanval kan afwachten, hebben de laatste oorlogen meermalen bewezen.

Toen bij Sadowa de Pruisische garde tot voorbij Chlum was doorgedrongen, rukte de 1e Oostenrijksche reserve cavalerie-divisie op, om haren voortgang te stuiten. Twee batterijen rijdende artillerie openden eerst het vuur, waarop de brigaden tot de charge overgingen tegen de zuidelijk van Chlum aanrukkende Pruisische infanterie. Vier kompagniën van de garde (1000 man), de cavalerie ziende naderen, en vertrouwend op haar vuur, deploieerden. Op 200 pas openden zij het salvo-vuur en dit had, zegt het Pruisische rapport over den slag, eene zoo moorddadige uitwerking, dat de voorste eskadrons keert maakten, en door hunne verwarring ook de volgende noodzaakten om te zwenken, waarop de heele 1e brigade naar Langenhoff terugkeerde.

Reeds na '66 schreef de Puyot in den Spectateur Militaire: „Une remarque qu'il est naturel de faire à propos de Sadowa, c'est que plus que jamais l'infanterie ne doit pas hésiter, à recevoir la cavalerie dans l'ordre déployé. Du reste en formant le carré, on se prive d'une grande quantité de feux. Si la cavalerie menace le flanc, les pelotons des ailes n'ont qu'à se mettre promptement en potence."

Welk lot ondergingen niet de toch zoo schitterend uitgevoerde charges der Fransche cavalerie op den dag van Sedan! Het zij ons vergund, die als een welsprekend bewijs voor de onnoodigheid der carrés in de meeste gevallen hier aan te voeren.

De majoor Faverot de Kerbrech, die door Ducrot uitgezonden was, om de gezamenlijke Fransche reserve-cavalerie in de voorste gevechtsweg, tusschen Floing en Illy, te doen oprukken, had slechts de 4e reserve-cavalerie-divisie Margueritte op den Calvariën-berg van Illy en de cavalerie-divisie de Salignac-Fénélon in de clairière van het Bois de la Garenne aangetroffen en voorwaarts kunnen brengen. Generaal Ducrot liet de eerst aankomende divisie Margueritte op den linkervleugel der infanterie van het 1e korps stelling nemen, op de tegen de Maas uitlopende afbelling, rechts voorwaarts van Floing. Terwijl zich nu de brigade Gallifet in 3 liniën formeerde, het 1^e regiment chasseurs d'Afrique in de 1^e, het 3^e in de 2^e linie en het 4^e in de 3^e linie, stelde zich de brigade Tillard, (1^e regiment huzaren en 6^e chasseurs) rechts daarvan in regiments-kolonnen met intervallen, gereed tot de attake. De generaal Ducrot leidde den divisie-generaal Margueritte langs de batterij-linie, op den kant van het plateau, tusschen het Bois de la Garenne en Floing, en gaf hem den last: „om van uit den Franschen linkervleugel te atakeeren, alles wat zich voor hem bevond onder den voet te rijden, en dan rechts wendende de vijandelijke linie, zoo mogelijk, op te rollen.”

Margueritte reed daarop ter verkenning van het schokveld met zijn staf vooruit, doch werd daarbij aan het hoofd doodelijk gewond; meerdere officieren sneuvelden aan zijne zijde; allen werden gewond. Het kommando der 4^e reserve-cavalerie-divisie ging toen op den generaal Gallifet over.

Deze voerde de tot den aanval geformeerde regimenten chasseurs d'Afrique met bewonderenswaardige dapperheid tegen den vijand aan. Meêgesleept door het ridderlijk voorbeeld hunner officieren, stortten zich die dappere eskadrons in galop „einem alles mit Vernichtung bedrohenden Orkane gleich”, zegt het Pr. Rapport over den veldslag, voorwaarts tegen de op de hoogte van St. Menges en Fleigneux geplaatste Duitsche artillerie. Zij stieten bij deze heldenmoedige onderneming op 18 Pruisische bataljons,

die tot den aanval op het 7^e Fransche en een deel van het 1^e korps aanrukten; enkele bataljons in de 1^e linie waren geheel in zwermen opgelost. De charge geschiedde zoo onverwachts, dat de zwermen zelfs den tijd niet hadden zich aan te sluiten, en zich moesten bepalen tot het openen van een hevig snelvuur op 150 pas. Ondanks den kogelregen, werd de tirailleur-linie doorgebroken en neêrgesabeld. De in 2^e linie marcheerende infanterie echter ontving met *gedeploieerde bataljons* het in 1^e en in 2^e linie aanrennende 1^e en 3^e regiment chasseurs d'Afrique met zoo moorddadige salvo's op 50 passen, dat de eskadrons als gemaaid werden neêrgeveld. Op geen enkel punt kon de linie der infanterie doorgebroken worden. De dappere cavalerie-regimenten trokken op Illy terug, en lieten het bloedige terrein over aan het 4e chasseur-regiment en de inmiddels aangerukte divisie Salignac-Fénélon; doch ook de onstuimigheid dezer brave ruiterbende was niet in staat de vernielende vuur-uitwerking der infanterie te weerstaan. De chasseurs d'Afrique trokken, zonder hun doel te hebben bereikt, door eene frontverandering rechts-achterwaarts op de brigade Tillard terug, die in hare vroegere formatie in regiments-kolonnen met intervallen het Bois de la Garenne trachtte te bereiken, en daarbij veel van het granaatvuur te lijden had.

Van de divisie Salignac-Fénélon formeerde zich nu het 5e kurasier-regiment in eskadrons-kolonnen tot de attake, en chargeerde van de helling van het Bois de la Garenne tegen de Pruisische infanterie. *Zonder carrés te vormen*, ontving de infanterie de kurasiers met een moorddadig salvo op 150 pas. Bij honderden vielen ruiters en paarden, en het arme regiment ging even snel terug als het gekomen was.

De divisie Pellé kwam juist op het gevechtsweld aan. De generaal Ducrot liet haar voorwaarts van de herzamelde cavalerie gevechts-stelling nemen, en gaf den generaal Gallifet bevel een tweede maal te chargeeren, hopende met de inmiddels slagvaardig geworden infanterie, achter de cavalerie aan, den aanval te kunnen doorzetten, en de vooruitrukkende bataljons te kunnen terugwerpen. Gallifet vond het terrein weinig voor de charge geschikt, en deed den overbrenger der order, den majoor Faverot, opmerken, dat op halve geweschotsafstand vóór de vijandelijke linie, hin-

dernissen waren, die het geweld van den schok zouden breken en de charge tot staan brengen. Ducrot voerde daarop persoonlijk de regimenten chasseurs d'Afrique op den linkervleugel der divisie Margueritte, en liet voor de tweede maal chargeeren. Doch ook ditmaal ontving de Pruisische infanterie, *in linie*, de dappere regimenten met een helsch vuur, waardoor hoopen van doode en gewonde ruiters en paarden zich voor de Pruisische liniën opstapelden.

Van de cavalerie-divisie Ameil van het 7^e korps, nam eene afdeeling evenzoo aan den ruiteraanval bij Floing deel. Twee eskadrons van het 4^e regiment lanciers, die den nacht op eene weide bij Floing hadden doorgebracht, stegen bij het aanschouwen der regimenten chasseurs d'Afrique te paard om de beweging te ondersteunen, doch verloren $\frac{2}{3}$ van manschappen en paarden.

In woeste vaart, geheel opgelost, de intervallen der liniën heen en terug doorrennende, trachtten enkele kleine afdeelingen der Fransche cavalerie zich in de vlakte zuidelijk van Floing te verzamelen, werden hier echter door twee eskadrons van het 7e Pruisische huzaren-regiment aangevallen en uiteengejaagd.

Bij het afslaan der charges onderscheidde zich bijzonder op den rechtere vleugel de 43e brigade infanterie, en op den linkervleugel het 1e en 2e bataljon van het 46e regiment. Van het 2e bataljon van laatstgenoemd regiment sloeg ééne geïsoleerde compagnie, *in linie*, den aanval van twee kurassier-eskadrons af door op 140 en op 80 pas twee goed gerichte salvo's af te geven, die de afbelling met dooden en gewonden bedekten. Twee eskadrons lanciers, die door alle liniën beengereden waren, zochten hun terugtocht midden door Floing, doch stieten hier op eene bij het kerkhof geplaatste compagnie van het 46^e regiment. Ofschoon de aanval onverwacht in den rug der compagnie aankwam, opende deze toch zoo snel en juist het vuur, dat slechts weinige lanciers het ontkwamen.

Na de charges was de cavalerie-divisie Margueritte nagenoeg geheel vernield. Behalve de divisie-generaal, sneuvelden de generaal Tillard en de kolonel Cliquot, terwijl de luitenant-kolonels Gautó, Linières en Ramond en de divisie-generaal de Salignac-Fénélon zwaar werden gekwetst.

Het valt moeielijk met koele nauwkeurigheid te ontleden, tactische leeringen te trekken uit heldenfeiten als het hier besprokene, waarvan de vreemde, zelfs de vijand, met den grootsten eerbied spreekt: „Der Angriff der Französischen Reiterei bot einen feierlichen Anblick, ein ebenso rührendes, wie erhabenes Schauspiel dar, dasz in dem Gedächtnisz derjenigen, welche die tapferen Regimenten, mit der Füre ihrer Väter von Leipzig und Waterloo, in den Tod sich stürzen gesehen haben, ewig eingegraben bleiben dürfte." Zoo wordt in het Oostenr. Milit. Tijdschrift die roemrijke episode herdacht.

Het doet mij, hoewel infanterie-officier, leed te moeten constateren, dat zoowel ridderlijkheid als opofferingsgeest niets gebaat hebben tegen de materiele kracht der hedendaagsche infanterievuurwapenen. Mijne kameraden der cavalerie troosten er zich mede, dat in deze eeuw de poëzie wel meer voor het proza zwichten moet. Nutteloos zijn die charges daarenboven niet geweest. Zij hebben den overwinnaar zelfs ontzag ingeboezemd en eene nieuwe bladzijde geleverd tot de heldengeschiedenis van Frankrijk. En dat is ook nog iets waard! Zoo ik u dan ook eensdeels dit voorbeeld aanhaalde als bewijs voor het tegenwoordig meestal nutteloze der carré's, aan den anderen kant had ik de bijgedachte, u eene dier gebeurtenissen in herinnering te brengen, die veel gebrekkigs in de Fransche legers van 1870 doen vergeven.

Wanneer ik tot dusverre onwillekeurig meer het belang van het aanvallend dan van het defensief element deed uitkomen, is dit niet omdat wij dit laatste op den achtergrond wenschen te schuiven en zodoende ook in overdrijving vervallen. De beoefening van het eene mag niet ten koste van het andere gaan; doch naar onze meening zijn bij ons in de laatste jaren de aanvallende bewegingen, zoowel in reglementen en tactische beschouwingen als bij de oefeningen, wel wat stiefmoederlijk behandeld. Het komt ons ook voor, dat onze troepen eerder voor het verdedigend dan aanvallend optreden voldoende zullen geoefend zijn, vooral door de zorg, waarmede in ons leger de schietoefeningen worden bebartigd. Bij het verdedigend optreden, geraakt de troep meestal minder uit de hand; oorzaken tot oplossing en verwarring zijn niet zoovele als bij de beweging, waarbij de fouten zich ook altijd minder gemak-

kelijk laten herstellen, dan bij troepen die in positie zijn. Met bedaardheid en een goed geweer, is de infanterie voor den eigenlijk verdedigenden strijd al een goed eind op weg. Wij vreezen dat de groote moeielijkheid er in bestaan zal, om ze uit goede defensieve stellingen tot de beweging, tot den noodzakelijken tegenaanval te doen oprukken, zonder ze uit de hand te zien geraken.

Er is intusschen, met het oog op het defensief vermogen der infanterie, een punt, dat wij niet stilzwijgend kunnen voorbijgaan. Het betreft de kunstmatige dekkings-middelen, het verbeteren van minder goede gedeelten der stellingen. Reeds Napoleon verkondigt in zijne mémoires : „Il y a cinq choses, qu'il ne faut jamais séparer du soldat : son fusil, ses cartouches, son sac, ses vivres pour au moins quatre jours et son *outil de pionnier*." Wat *le sac* betreft, heeft misschien de maxime wel wat van kracht verloren; althans de Pruisen hebben in den laatsten oorlog zeer dikwerf de ransels achtergelaten, waar men niet in de onmiddellijke nabijheid des vijands buitengewone inspanningen moest vergen. Aan het laatste echter, „son *outil de pionnier*," vermeenen wij, dat tegenwoordig meer waarde dan ooit moet worden toegekend, vooral in kleine legers, die weinig technische troepen bezitten. Tirailleur-kuilen en loopgraven op die gedeelten eener stelling, die den infanterie-schutters weinig of geen dekking opleveren, is een goed denkbeeld. Dat kale hellingen door stukken loopgraaf geduchte verdedigings-werken worden, hebben de gevechten om Metz bewezen. Lichte borstweringen tot dekking der artillerie op die punten, waar ze lang in stelling moet kunnen blijven, is vooral aanbevelenswaardig *dáár*, waar men bij de gevechten, *en rase campagne* althans, tegen groote overmacht te doen heeft. Hoe met de schop een slagveld in weinige uren kan verbeterd worden, hebben Königgrätz en Custozza in '66 bewezen.

Het is waar, de Franschen gingen in dat opzicht te ver. Zij begonnen soms de veel betere natuurlijke voordeelen van het terrein over het hoofd te zien, goede terreinen ongebruikt te laten, om zich op minder goede in te graven, soms met geheele bataljons. Zoo doende vormt men van lieverlede terrein-afsnijdingen voor het front, die alle offensieve retours bemoeielijken, op ieder punt geen weêrstand bieden, in één woord in de nadeelen vervallen van

naneengeschakelde liniën, waarover de ondervinding sinds lang den staf gebroken heeft. Het valt verder niet te ontkennen, dat bataljons, die geruimen tijd zoodanig gedekt gelegen hebben, veelal tevens getuigen zijn van de verschrikkelijke uitwerking der artillerie, die den strijd inleidt, moeielijk in de hoogte te krijgen zijn, om ongedekt tegen den vijand op te treden, wáár zulks noodig wordt. Het overzien en in de hand houden der troepen door hunne officieren wordt bij zulke lange dunne liniën moeielijk, kortom, dlt wordt een ziekelijke demoraliseerende tactiek. Maar omdat ook hier overdreven werd, is daarom de oordeelkundige aanwending van kunstmatige dekkingen geen zaak van gering belang. Onze infanterie en artillerie zullen toch ook wel in andere positiën te strijden hebben, dan in onze in vredestijd geprepareerde liniën. De roep over het met heggen, slooten en andere terrein-afscheidingen als bezaaide terrein in ons land, is toch met opzicht tot vele gedeelten daarvan wel wat overdreven. Trouwens in die zeer bedekte, doorsneden terreinen, is het „*outil de pionnier*” waarlijk ook niet overbodig. Daar zijn overgangen over beken en slooten, doorgangen tot communicatie tusschen de gedeelten der terrein-voorwerpen te maken, en wij vreezen dat onze troepen dan niet ver zullen komen met de enkele pionnier-gereedschappen, die als accessoires aan ons veld-materieel hangen. Het komt ons in ieder geval wenschelijk voor, dat bij ieder bataljon een enkele afdeling met de korte schop uitgerust worde. Dan zou bijv. de bedekking eener veld-batterij, die een positie-gevecht te leveren heeft, die positie der batterij kunnen verbeteren en vooral den aftochtsweg der batterij. De batterijen moeten beheerschende of flankerende punten zien in te nemen, maar er vooral op bedacht zijn, dat ze er ook des noods snel en verzekerd van daan kunnen. In veel gevallen is zoo'n verbeteren van den aftochtsweg veel waard. Bij Mars-la-Tour ging eene Fransche batterij verloren, wíjl ze door zwaar bouwland, over greppels, met veel moeite een overigens zeer gunstig punt had bereikt, doch bij een fourageur-aanval niet snel uit de voeten kon komen.

„Les fortifications de campagne sont toujours utiles, jamais nuisibles, lorsqu'elles sont bien entendues” zeide Napoleon, en hij voegde er bij: „Avec des troupes médiocres, il faut remuer

beaucoup de terre." Wij willen voor ons dat „médiocre" door jonge troepen vertalen. Ook onze militaire schrijvers wijzen op het nut en de tegenwoordig veel grootere toepassing van vluchtige verschanzingen. Maar waarmede moeten we ze maken? „Och, bij de boeren vindt men schoppen genoeg," zullen sommigen misschien zeggen. Vooreerst vindt men overal geen schoppen genoeg; ten minste zoo maar niet voor de hand. Zijn die gereedschappen daarenboven altijd voor dit doel even bruikbaar? Hoe minder de bruiker geoefend is, hoe beter het werktuig zal moeten wezen. Buitendien, het kader, en zoo niet alle, dan toch enkele afdelingen der infanterie zullen wel eenige oefening in de zaak moeten hebben.

Men werpe ons niet tegen: „Graven kunnen onze boerenjongens wel." Zoo zou men ook kunnen beweren, dat ze schieten kunnen, wijl ze vroeger naar den vogel geschoten of gestroopt hebben. Bij al dergelijke verrichtingen hangt de waarde af van goed overleg, leiding en orde. Wij betreuren het, dat bij onze groote oefeningen de aanleg van tirailleur-loopgraven nog zoo weinig is beproefd.

Zonder *outil de pionnier*, hadden de Franschen van St. Privat niet dat moordhol kunnen maken, dat het thans voor de Pruisische garde en het 12e korps is geweest.

Wij laten het anderen over te beslissen in den strijd, die twee jaren geleden gevoerd is geworden tusschen Charrin in den *Spectateur militaire* en den kolonel Brialmont in zijne „*Conférences sur la fortification improvisée*," over het geven van de voorkeur aan de *havre-sac-abri*, of aan de schop, als dekkings-middel voor infanterie. Charrin zegt dat proeven te Antwerpen genomen, bewezen hebben, dat een gewapend soldaat met den ransel om, 9 minuten tijd noodig had, om een gat van 40 cm. diepte en 70 cm. middellijn, dat de noodige aarde tot dekking leverde, te graven; terwijl voor het plaatsen van zijn *sac-abri* slechts ééne minuut noodig was. Zoo als gewoonlijk werd van weêrszijden overdreven. De kolonel Brialmont meende dat de tirailleur ongaarne zijn equipment-stukken aan vernieling zou prijs geven; Charrin beweerde, niet onwaarschijnlijk, dat de man liever de gaten der kogels in zijne bepakking dan in zijn vel zou zien, waar ze zonder den ransel waren terecht gekomen; doch overdreef evenzeer, toen hij

de schop voorstelde als een last, die alle bewegingen hinderen zou. Het komt ons voor dat de schop daarom de voorkeur verdient, dewijl daarmede nog meer dan enkel dekking voor schutters kan bezorgd worden, en bovendien de dekkingen door enkelen gemaakt, voor allen dienen kunnen. Het „dans le doute, abstiens-toi,” is in ieder geval in zake van bewapening gevaarlijk; want daarmede krijgt men niets.

Een door den Oostenrijkschen genie-kapitein Moritz Bronner dezer dagen voorgestelde stalen schietblind, als dekkings-middel voor schutters in den bedekten weg en voorliggende werken, zou wellicht op enkele punten onzer liniën aan de infanterie groote diensten kunnen bewijzen, daar ook weër uit den laatsten oorlog het twijfelachtige eener dekking door zandzakken gebleken is. Zoo-danige blinden zijn 3 cm. dik, hebben een klein schietgat voor het geweer en eene opening voor het visier, zijn niet zwaar en kunnen met 2 ijzeren pinnen in den grond of op de borstwering worden geplaatst.

Zoo zeer wij het voor gevaarlijk achten, de troepen aan het aanvallend gevecht te ontnemen, zoo wenschelijk komt het ons voor, dat men dáár, waar men verdedigend optreedt, de dekking zoo volmaakt mogelijk make.

Wij zijn thans aan het einde gekomen der taak, die we ons hadden opgelegd: het vestigen der aandacht op enkele, naar onze meening nieuwe behoeften in de oefeningen der infanterie. Worden die behoeften met mij erkend, dan wacht ik nog slechts de opmerking, dat onze dienstdtijd te kort is, om den troepen de meest elementaire bruikbaarheid te geven, en de vraag: „En gij wilt nu nog nieuwe oefeningen?”

Ja, Mijne Heeren, het is ontegenzeggelijk, dat de hedendaagsche vechtwijze aan de geoefendheid der infanterie veel hooger eischen stelt dan voorheen. En wanneer men de Pruisen in hunne geschriften hoort klagen, over het weinig in de hand zijn van den troep in het verspreide gevecht, en met ernst er op aandringen, dat hierin door de oefeningen verbetering kome, dan zou men bij onzen korteren oefeningstijd er aan gaan twijfelen, of wij maar het eenigszins voldoende bereiken kunnen.

Toch gelooven wij, dat de zaak zoo wanhopig niet staat, als

men het maar zoekt, waar het, gelooven we, voor een groot gedeelte wel te vinden is.

Uit onze beschouwingen is, vertrouwen we, gebleken, dat de hoofdvoorwaarde van het verspreide gevecht gelegen is in het volkomen meester zijn van den kompagnies-aanvoerder over zijne kompagnie. Dan pas kan hij zorgen, dat zij niet uit de hand des bataljons-aanvoerders geraken. Met onvermoeiden ijver moeten dus de kompagnieën door hunne kommandanten er dagelijks in geoefend worden, zich snel op te lossen en even spoedig en zonder levenmaken zich weêr te herzamelen. De officieren moeten dit met hunne pelotons evenzeer, willen we werkelijk zwermbewegingen kunnen toepassen, met vertrouwen verspreid durven optreden. Men moet daarheen komen, dat even als in het Pruisisch reglement staat voorgeschreven: „de aanvoerders, op een enkelen wenk met den degen, richting van vuren en beweging in de macht hebben.”

Gebrek aan terrein en gelegenheid kan hiertegen geen bezwaar zijn. Iedere straatweg is voor de belangrijke oefening reeds goed; ze is dagelijks mogelijk, bij militaire marschen, terugkeer van schietoefeningen en andere diensten.

Marcheerende, moet geheel onverwachts, op een enkel kommando, zwermattake kunnen worden uitgevoerd naar eene flank, in den rug, kortom in iedere richting. Dat dit niet dadelijk, ja eerst na tal van herhalingen zal gelukken; dat de kompagnieën, de pelotons vooral dikwerf zeer zwak zijn, willen we niet ontkennen. Doch dat ontheft ons niet van de verplichting om onverpoosd in dien zin werkzaam te zijn. De vraag is niet: „Is onze militie daartoe niet te veel *dit* of *dat*? Ware het niet wenschelijker, dat we algemeene oefenplicht hadden; dat de oefentijd minder ware beperkt?” De zaak is: uit alles blijkt dat de heden-daagsche infanterie zoodanig *moet* zijn geoefend, en dan *kan* het. Met veel zaken, onze verdedigbaarheid betreffende, is dit eene machtspreuk, waar het geldquaestiën betreft. Hier is het geen geldquaestie, maar eene quaestie van inspanning van de zijde der subalterne officieren vooral, en dan gelooven we niet te veel zeggen, als we beweren dat *kan* wat *moet*.

Juist de hierboven bedoelde eenvoudige oefeningen leeren den

troep onder appèl blijven. Eerst wanneer dit met de onderafdeelingen altijd het geval is, kan er sprake zijn van manoeuvres, die niet in warboel ontaarden. Uit de hand geraken is nu eenmaal de doodelijke ziekte der hedendaagsche infanterie. Aan ons, om in vreedestijd de kiemen daarvan te bestrijden. Het is daarom dat wij voor het verspreide gevecht, ook bij ons, in stede van het stelsel van talrijke groepen van 4 man, den *zwermvorm* met de sectie als eenheid, maar met den officier als *zwermaanvoerder* zouden wenschen ingevoerd te zien.

Meer dan ooit moet men waarde hechten aan de theoretische ontwikkeling van het kader. Men kan zich daarbij niet meer bepalen tot reglementen en machinale behandeling van den velddienst; maar om de onderofficieren tot betere leiders in het verspreide gevecht te vormen, moet men met hen aanval en verdediging van terreinvoorwerpen, veld- en vluchtige versterkingskunst bespreken, zooveel mogelijk aanschouwelijk.

In vreedestijd kan men geen dorpen versterken, huizen bezetten enz. In Pruisen moet men zich evengoed in dit opzicht met theoriën vergenoegen als overal elders. Maar wat men niet praktisch kan, kan men theoretisch op het terrein. Daar kan men aan onderofficieren, aan korporaals uitleggen hoe men tot het bezetten en versterken van die terreinvoorwerpen zou handelen. In „*Campes Ausbildung, für das Gefecht*” wordt met nadruk op het noodzakelijke van zoodanige theoriën gewezen. Met de manschappen zelfs is het noodig, zich op die wijze bezig te houden. In stede van machinale wandelingen, die zoo licht geestdoodend worden, kan men op het terrein eenvoudige, maar toch gewichtige zaken bespreken. Men bewere niet dat het Latijn voor hen zal wezen; buiten op zijn eigen terrein begrijpt de boerenjongen meer dan in chambrée. En als het Latijn is, zou het niet veelal de fout zijn van hem, die òf niet den tact bezit, òf zich niet de moeite geeft te spreken naar de bevattelijkheid zijner hoorders. Het moet dan ook niet ééns bij uitzondering, maar met geduld herhalend geschieden. Enkelen stekē er misschien zooveel niet van op; velen zeker wel, en wat ze er in ieder geval van opsteken, is vertrouwen in de officieren.

Dringend noodzakelijk is, gelooven we, dat de onderofficieren
1872/73.

meer bedreven raken in het opstellen van rapporten. De officieren zullen zeker in het belang van het leger, zoowel als in dat der onderofficieren zelven handelen, als ze hun wat meer stijl trachten te geven. Ja, Mijne Heeren, het schijnt maar waar te zijn, dat de schoolmeester in Pruisen veel goeds heeft gesticht. Willen we ons over onze infanterie nooit hebben te schamen, dan zullen we wel in afwachting van algemeenen oefenplicht al vast moeten beginnen ook wat den militairen schoolmeester te spelen. Wij moeten het verwijt ontgaan, als we ons eenmaal met anderen hebben te meten: „Ze kenden de vechtwijze hunner tegenpartij niet; de oefeningen in vredestijd hadden daarmede geen rekenschap gehouden.” Men mag zijne bijzondere sympathiën of antipathiën hebben, eene erkende waarheid is het, dat met opzicht tot de ontwikkeling van het leger, er bij de Pruisische officieren eene edele emulatie bestaat, waaraan andere legers zich spiegelen mogen.

Wij raken hier aan een teer punt; de moreele eigenschappen van het leger laten zich moeielijk bespreken, en toch, als men naar vooruitgang in bruikbaarheid streeft, mag men niet over het hoofd zien, dat men met menschen te rekenen heeft. Bij de beste organisatiën en voorschriften blijft het waar: „Que tant vaut l'homme, tant vaut l'institution.” De tegenwoordige oorlogsvoering eischt met den dag meer van de inspanning der officieren in vredestijd. Lange vredesduur, het niet direct resultaten zien van ijverige bemoeiingen, betrekkelijk minder vooruitzichten dan in vele andere carrières, maken de taak ondankbaarder dan voor hen, die in groote legers dienen. Zeker werkt niets beter om die edele emulatie op te wekken, waarop wij zoo even wezen, dan dat naast vermaningen en straffen aan minder ijverigen, een ieder in zijn werkkring, niet te karig zij met een blijk van tevredenheid, zij het slechts een aanmoedigend woord aan hen, die met geweten en intelligentie in het belang van het leger werken. Men kan wel beweren, dat alles uit plichtsbefes geschieden moet, dat geen andere prikkel mag noodig wezen. „Dans le meilleur des mondes possibles” misschien; maar daar behooren de oorlogen en de voorbereiding daartoe niet te huis. Zoolang men met gewone, en daarbij veelal jonge menschen te doen heeft, zal men, gelooven we, wel doen, niet die geoorloofde middelen te versmaden, die bij men-

schen van opvoeding al zeer veel kunnen uitwerken, en toch het land geen penning meer kosten. Willen we gelijken tred houden met andere legers, dan moeten we meer doen, dan ons met mogelijkheid ware voor te schrijven. En we zijn er zeker van: geen enkel Nederlandsch officier is daartoe niet altijd bereid, in de overtuiging, dat zelfs de kleinste diensten, in het kleinste garnizoen met ijver en intelligentie bewezen, hem even goed doen waardeeren, dan zij die meer in de gelegenheid zijn, „au grand jour” van hunne toewijding te doen blijken. Wij laten het aan anderen, aan meer ervarenen over, te overwegen, of in deze richting nog iets te doen overblijft; want men bedenke wel, die delicate quaestie is onafscheidelijk van de hoogere eischen, die men aan het leger, en vooral aan het officierskorps stelt.

Eindelijk zijn er twee zaken, waarvan de eene ons *noodzakelijk*, de andere zeer wenschelijk voorkomt, met het oog op de tegenwoordige phase, waarin de infanterie-tactiek verkeert. Het eerste is een bepaald velddienst-reglement, waardoor meer gelijkheid gebracht zou worden in de oefeningen, in dezen zoo belangrijken tak van onzen dienst. Ten andere zouden wij de schietschool wenschen uitgebreid te zien tot eene zoogenaamde *tirailleurschool*. Daar moesten dan niet enkel theoretische behandeling der vuurwapens en practische schietoefeningen worden gehouden, maar ook onderricht worden gegeven in alles wat op het verspreide gevecht betrekking heeft. Daar zou men jaarlijks eenige onderofficieren en korporaals van de regimenten met die zaken meer bijzonder bekend kunnen maken, waarop wij hierboven wezen; tirailleur-loopgraven en andere dekkingsmiddelen beproeven en leeren aanwenden, en van daaruit zouden wij dan voor het leger de voorschriften verwachten, die op den tirailleurdienst betrekking hebben. Gronden van terreinkennis, terreinbeschrijving en meer daarmee verwante zaken moesten daar worden onderwezen, en vandaar dus zouden de korpsen, behalve goede schutters, ook goede instructeurs in de verspreide vechtwijze kunnen trekken, die op hunne beurt anderen vormen kunnen. Het denkbeeld is niet van ons. Wij werpen het op naar aanleiding eener dczer dagen verschenen brochure: „Die Errichtung einer Tirailleurschule,” waarin von Tellembach, majoor bij het Pruisische Oorlogs-ministerie, aantoot, dat de tegenwoor-

dige infanterie dringend aan zulk eene school voor haar kader behoefte heeft.

In het laatste gedeelte van ons betoog hebben wij ons moeten wagen op een terrein, dat wij slechts schoorvoetend durfden betreden, dewijl wij ons konden blootstellen aan de verdenking onzen kamaraden te kort te willen doen, wat hun ijver betreft. Dit was in geenendeele onze bedoeling, die ons zoo veel te minder passen zou, zoolang wij niet de bewijzen leveren kunnen in dit opzicht meer te zijn. Doch het kwam ons wenschelijk voor, dat uit den boezem eener Vereeniging als deze, eens eene wakker schuddende stem opging tot hen, die misschien te veel tijd besteden met te betreuren dat wij nog geen algemeenen oefenplicht, geen langeren oefentijd hebben, en over het hoofd zien, wat nu al dadelijk in onzen eigen werkkring nog tot verbetering kan worden gedaan. Het geroep om zaken, waarvan de verantwoordelijkheid niet op ons rust, is onvruchtbaar dáár, waar het niet gepaard gaat met de bewijzen, dat men van de bestaande alle partij trekt.

Onzer inspanning, onzer geschiktheid zijn hooger eischen gesteld. Men denke aan Napoleons waarschuwing: „Que peut l'Infanterie, sans ordre, sans discipline et sans tactique!”

Ik heb gezegd.

De VOORZITTER: Moge het mij vergund zijn, uit naam der Vergadering den heer De Petit bijzonderen dank te zeggen voor de meesterlijke, uitmuntende verhandeling, die bij dezen avond gehouden heeft. Zij getuigt van grondige studie en helder oordeel, en geeft aanleiding tot nadenken en opmerking. Zij zal misschien ook tot discussie, mogelijk wel tot verschil van gevoelen leiden!

Ik geloof echter dat de avond te ver verstreken is om nu nog aan die discussie te beginnen, en stel dus voor, ze te verdagen tot een nader te bepalen avond.

Dienovereenkomstig wordt besloten, waarna de Voorzitter de vergadering sluit, nadat 9 nieuwe leden zijn aangenomen.

Namens het Bestuur:

De Secretaris,
W. HOOGENBOOM.

Fig. A. Verdedigend bataillon
Aanvallend " (Gestippeld, toestand waarbij
geene vereenigde kompaniën in de hand des aanvoerders
zijn.)

*Men veronderstelt natuurlijk dat tirailleurs zoowel
als gesloten afdeelingen gedeekt staan of zich neder-
leggen. De arceringen dienen enkel om eenigzins
te doen zien, hoe van ploogen des terreins gebruik moet
worden gemaakt.*

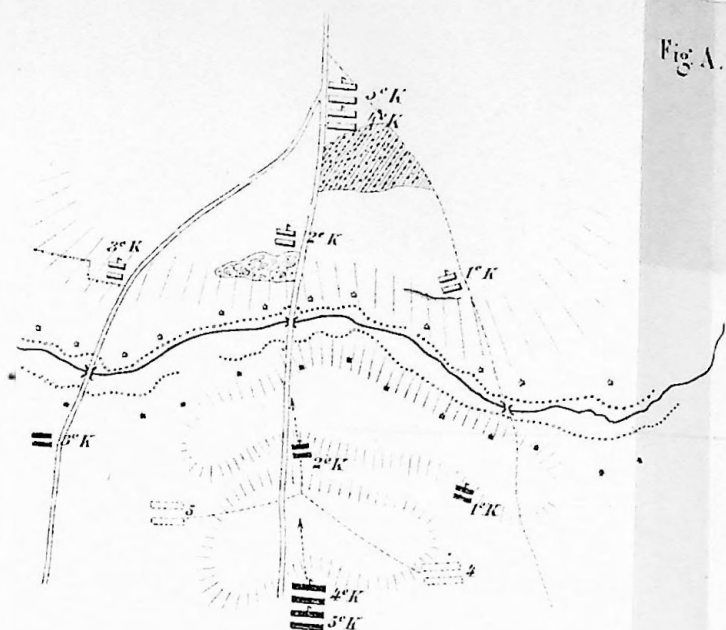

Fig. B.

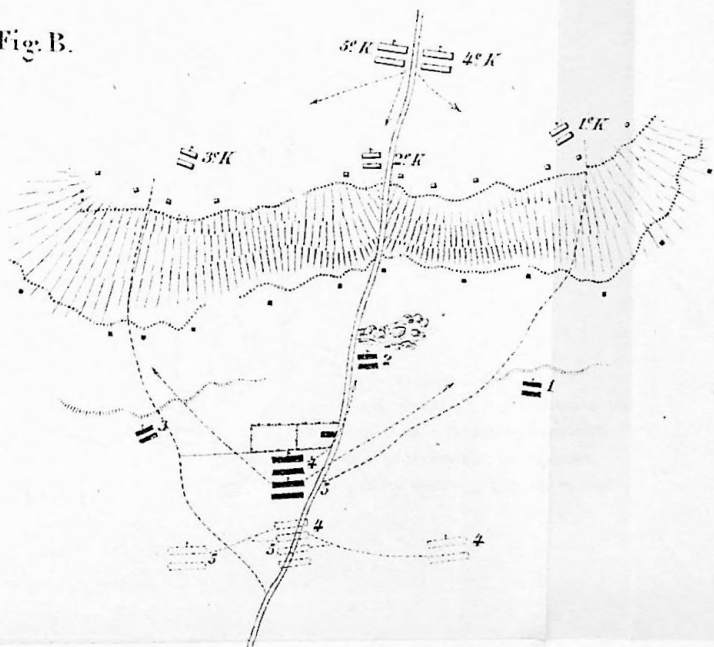
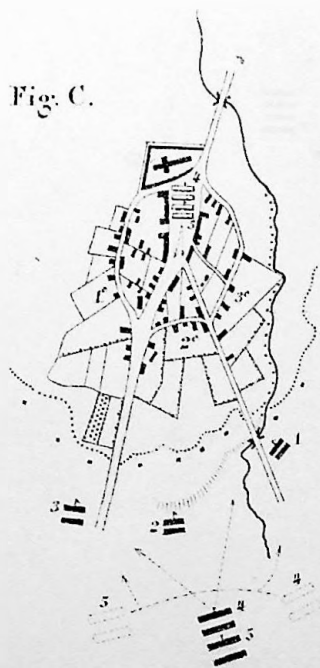

Fig. C.

*Van de loop 1, 2 en 3 van
den verdediger is slechts
door een cijfer aangegeven
welke gedeelte der omheining
zij te bezetten hebben.*

Fig. D.

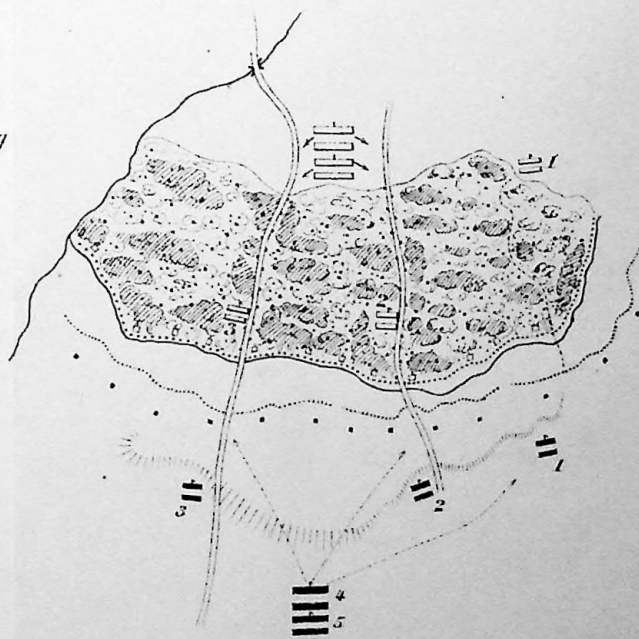
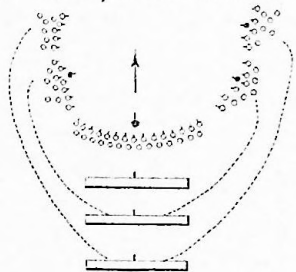

Fig. E.

Fig. 1.

Zwermtake uit de pelotons kolonne voorwaarts.

Zwermtake in de flank uit de sectie kolonne.

Fig. 3.

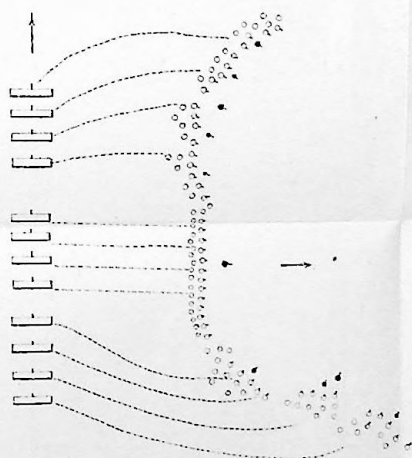

Fig. F.

De plaatsing der komp.^{en} is hier alleen door cijfers aangegeven, dewijl natuurlijk iedere komp.^{te} zich hier over de te bezetten huizen verdeelt.

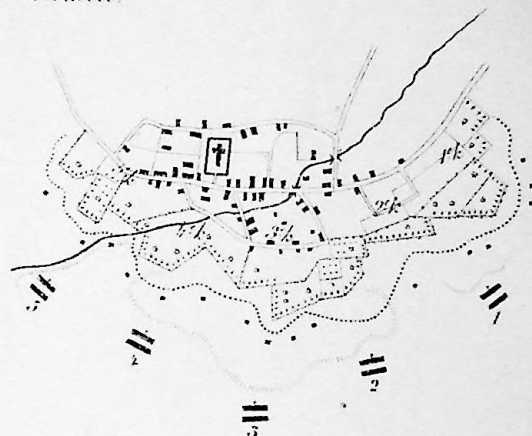
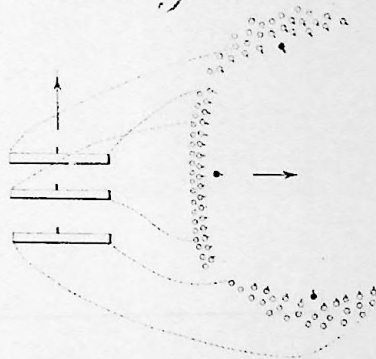

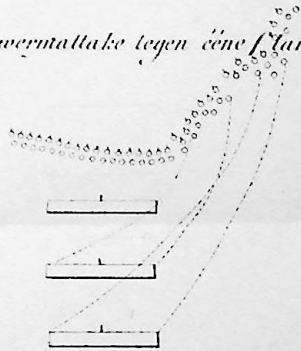
Fig. 2.

Zwermtake in de flank uit de pelotons kolonne.

Zwermtake tegen éne flank des vijands.

Fig. 4.

NEDERLANDSCH HOL CARRÉ

NEDERLANDSCH VOL CARRÉ

PRUISSISCH CARRÉ. (Angriffs kolonne.)

- Pelotons konink
- Jongste Officieren der compagnieën (geen pelotonsk?)
- Kapitein
- Sergt. majoor
- Onderofficieren
- Bataljons timmer
- Hoornblazers en muzyk
- Plaats der ingesprengden manschappen
- Frontlijn der afdeelingen.
- De stippe lijn toont aan in hoe ver iedere compagnie de anderen moet aanvallen

Uitgave van C. van Doorn & Zoon.